

SAŽETAK

IZVJEŠĆE | 2019.
O RADU ZA

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

SAŽETAK	1
I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2019. GODINI	1
1 ZAŠTITA GRAĐANA/KI - ANALIZA PREDMETA	1
2 PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA AKTIVNOSTI	2
II. EU PROJEKTI	4
1.1. EU-projekt „Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama“	4
1.2. EU-projekt “Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine”	5
1.3. „PARENTS@WORK: changing preceptions! - Promjena različitih implikacija (mogućeg) roditeljstva za žene i muškarce“	6
III. ANALIZA PO PODRUČJIMA	6
1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD	6
1.1. Nezaposlenost i radna (ne)aktivnost	6
1.2. Rodno uvjetovana segregacija tržišta rada	7
1.3. Jaz u plaćama i mirovinama	8
1.4. Smjernice za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u RH, 2015.-2017., ANALIZA provedbe u 2019.	9
1.5. Rodiljne i roditeljske potpore	10
1.5.1. ANALIZA korištenja roditeljskih potpora.....	10
1.6. Spolno uznemiravanje	10
1.7. Demografska politika i aktivnosti Pravobraniteljice	11
2 RODNO UTEMELJENO NASILJE	11
2.1. Nasilje u obitelji	11
2.1.1. Prekršajna djela obiteljskog nasilja.....	12
2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama.....	12
2.1.3. Femicid.....	12
2.1.4. Trendovi	13
2.1.5. Zaključak i preporuke.....	14
2.1.6. Postupanje centara za socijalnu skrb prema žrtvama nasilja u obitelji.....	14
2.1.7. Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji	14
2.1.8. Provedba Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.....	14
2.2. Partnersko nasilje	15
2.3. Silovanje	15
3 RODITELJSKA SKRIB	15
4 SPOLNE I RODNE MANJINE	16
5 OBRAZOVANJE	17

6 MEDIJI	17
6.1. Medijski kodeks	18
6.2. Tromjesečna analiza medijskog načina izvještavanja o nasilju prema ženama i femicidu	18
6.3. Dvomjesečna analiza dvije informativne i jedne mozaične emisije HRT-a	18
6.4. Promicanje ravnopravnosti spolova kroz istupe u medijima	19
7 POLITIČKA PARTICIPACIJA	19
8 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE I POSEBNO OSJETLJIVE DRUŠTVENE SKUPINE	20
8.1. Žene u ruralnim područjima	20
8.2. Žene s invaliditetom	20
8.3. Žene pripadnice nacionalnih manjina	20
8.4. Žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu	20
8.5. Prostitucija	21
8.6. Žrtve trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom	21
9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE	21
10 ŽENE I SPORT	22
11 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I TRAŽITELJI/CE MEĐUNARODNE ZAŠTITE	22
12 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-A 1325 (2000) – O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI	22
13 DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU PRISTUPA I NABAVE ROBA, ODNOSNO PRUŽANJA USLUGA	23
14 NACIONALNI MEHANIZMI ZA PROVEDBU ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA	23
15 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	24
IV. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE PRAVOBRANITELJICE	24
V. FINANCIJSKO POSLOVANJE	28

SAŽETAK

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2019. GODINI

Tijekom 2019. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je radila na ukupno **1.719** predmeta¹, od kojih su **503** bile pritužbe građana/ki radi zaštite od diskriminacije, dok se većina ostalih odnosila na praćenje primjene *Zakona o ravnopravnosti spolova*² (ZRS). U cjelovitom izvješću o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2019. (Pravobraniteljica) opisani su karakteristični i najznačajniji slučajevi iz prakse i druge aktivnosti koje je provodila kao neovisno tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova.³ Specifičnost ovog izvještajnog razdoblja je provedba dva EU projekta, jedan se odnosio na učinkovitiju zaštitu i promjenu sustava za borbu protiv nasilja prema ženama, a drugi na podizanje svijesti o problemu jaza u plaćama i mirovinama između muškaraca i žena s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene⁴. U izvještajnoj godini Hrvatski sabor je na 14. sjednici (31.10.2019.), na prijedlog Vlade RH, imenovao Višnju Ljubičić za pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova na drugi osmogodišnji mandat.

1 ZAŠTITA GRAĐANA/KI - ANALIZA PREDMETA

503 predmeta bile su pritužbe za zaštitu građana/ki od diskriminacije (povećanje od 9,8 % u odnosu na 2018.), koje su se kao i ranijih godina većinom odnosile na zaštitu žena – 73,4%, a razvrstano po osnovi diskriminacije na zaštitu temeljem: spola - 85,8%, spolne orijentacije - 6,0%, rodnog identiteta i izražavanja - 3,0%, obiteljskog i/ili bračnog statusa - 1,2%, drugih osnova utvrđenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije⁵ - 2,0%, dok nije bilo osnove za postupanje u 2,0% slučajeva.

Prema području diskriminacije, kao i ranijih godina, najveći broj pritužbi se odnosio na područje socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja (29,2%), zatim na ostvarivanje radnih prava (21,2%) i upravu (14,5%), što ukupno čini značajni udio od 64,8% i ukazuje da je ovaj trend postojan⁶, potom se odnosio na druga područja života i rada.

Pravobraniteljica je kao i svake godine do sada, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi (u 24 slučaja), djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. Teritorijalno gledano i dalje je najveći udio pritužbi s područja Grada Zagreba 45,5%, a tome uveliko doprinosi činjenica što Pravobraniteljica nema niti jedan Područni ured te se njezini neposredni kontakti s građanima/kama izvan Grada Zagreba organiziraju prilikom posjeta županijama, gradovima i općinama.

Do kraja izvještajne godine riješeno je 448 (89,1%) predmeta u kojima je diskriminacija utvrđena u 124 slučaja od kojih se u cjelovitom Izvješću nalazi izbor od 99 opisa slučajeva.

¹ Više za 9,1% u odnosu na 1.576 predmeta u 2018.

² Narodne novine, br. 82/08 i 69/17.

³ **NAPOMENA: Brojevi poglavlja u Sažetku ne odgovaraju brojevima poglavlja u cjelovitom Izvješću o radu za 2019. iz razloga što zbog propisanih 30 stranica Sažetka nismo bili u mogućnosti obuhvatiti sve naslove i podnaslove iz cjelovitog Izvješća. Molimo da se kao referentni raspored poglavlja uzimaju sadržaji svake verzije izvješća za sebe.**

⁴ JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940 iz 2017. i REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG iz 2018.

⁵ Narodne novine, br. 85/08 i 112/12.

⁶ U 2018. – 71,4%.

Provodeći ispitni postupak u svim predmetima, Pravobraniteljica je primila tražena očitovanja uglavnom unutar zadanih rokova i u cijelosti te se može ocijeniti dobrom njezina suradnja s nadležnim tijelima na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, ali i s drugim dionicima. **Ukupno je uputila 293 pisane preporuke, 160 upozorenja i 131 prijedlog.** Zadržao se trend **uvažavanja njezinih upozorenja/preporuka/prijedloga**, na visokih 89,3% slučajeva *u potpunosti*, odnosno 7,1% *djelomično* (uz obrazloženje zašto se ne može uvažiti u potpunosti), a koje je izricala postupajući po pritužbama kod kojih je utvrdila diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova: tijelima svih razina javne vlasti, tijelima s javnim ovlastima te drugim pravnim i fizičkim osobama. Pored toga, temeljem pritužbi građana/ki prijavila je sumnju na počinjenje kaznenog djela nadležnom državnom odvjetništvu u **5** slučajeva⁷, na prekršajno djelo u **1** slučaju⁸ i dala je inicijativu za izmjenu zakonskih propisa u **3** slučajeva⁹.

2 PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA AKTIVNOSTI

Pravobraniteljica, osim što prati provedbu ZRS i svih drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, promiče ravnopravnost spolova u svrhu podizanja svijesti šire javnosti o ravnopravnosti muškaraca i žena kao jednoj od temeljnih vrijednosti i uvjeta za brži ekonomski razvoj i socijalni prosperitet društva čemu je, ukupno gledano, bio posvećen velik dio rada Pravobraniteljice tijekom godine, na način:

- Na aplikaciji **e-Savjetovanje** pratila je **22** objave u postupku donošenja zakona, drugih propisa i akata i pri tome osobito vrednovala doprinose li jednakim mogućnostima za žene i muškarce. Primjedbe, prijedloge i komentare dala je predlagateljima propisa i/ili zakonodavcu na **17** propisa.
- **Provela je 3 neovisna istraživanja**¹⁰, jednog s ciljem ukazivanja Hrvatskom saboru i široj javnosti na pojave diskriminacije temeljem spola u sportu, ostala su bila usmjerena na ispitivanje rodne nejednakosti u plaćama i mirovinama u privatnom i javnom sektoru.
- **Izradila je 10 analiza**¹¹ radi praćenja provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova po različitim područjima života i rada.
- Objavila je **4 publikacije** u sklopu EU projekta¹².

⁷ Kada u obavljanju poslova Pravobraniteljica sazna za **povredu odredbi ZRS s obilježjima kaznenog djela**, podnosi prijavu nadležnom državnom odvjetništvu (čl.23.st.4. ZRS), kojih je bilo u 2019. - **4 iz područja rada:** PRS-01-01/19-06, PRS-01-01/19-07, PRS-01-01/19-10 i PRS-01-02/19-12 i **1 iz područja javnog informiranja i medija:** PRS-05-02/19-01.

⁸ Kada u obavljanju poslova Pravobraniteljica sazna za povredu odredbi ZRS s obilježjima prekršajnog djela, podnosi prijavu nadležnom državnom odvjetništvu, kojih je bilo u 2019. - **1 iz područja rada:** PRS-01-06/19-01.

⁹ 2 iz područja mirovinskog i zdravstvenog osiguranja: PRS-01-05/19-08 i PRS-01-05/19-13 i 1 iz područja uprave: PRS-15-01/19-04.

¹⁰ Istraživanja: (1) „**Ravnopravnost spolova u rukometu mladih**“, doc.dr.sc. Zrinka Greblo Jurakić; (2. i 3.) Tijekom istraživačko-analitičke faze europskog projekta REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG, Pravobraniteljica i partnerske organizacije su provele istraživanja: **1. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu proveo je A) kvantitativno istraživanje stavova o rodnom jazu u plaćama i mirovinama zaposlenih na voditeljskim/upravljačkim položajima te ispitivanje praksi i politika poduzeća i ustanova u privatnom i javnom sektoru** u području prerađivačke industrije, djelatnosti financija i osiguranja te područja zdravstvene djelatnosti i socijalne skrbi i B) **ispitivanje stavova učenika/ca srednjih škola** iz područja socijalne skrbi i zdravstvene djelatnosti, djelatnosti financija i osiguranja te prerađivačke industrije o rodnom jazu u plaćama i mirovinama. Rezultati navedenih istraživanja bit će objavljeni u obliku brošure te će služiti za izradu strateškog dokumenta koji će sadržavati standarde, mjere i akcije za smanjivanje rodnog jaza u plaćama, a koji će Pravobraniteljica predstaviti Hrvatskom saboru i široj javnosti.

¹¹ Analize se odnose na praćenje provedbe ZRS na sljedećim područjima života i rada: **2** analize - tržište rada i radni uvjeti, **3** analize - javno informiranje i mediji; **1** analiza - obrazovanje i **4** analize - provedba javnih politika (strategija/protokola) vezanih uz ravnopravnost spolova.

¹² Tijekom istraživačko-analitičke faze europskog projekta JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940, Pravobraniteljica je objavila **4 publikacije** koje su dostupne na službenoj stranici Pravobraniteljice <http://vawa.prs.hr>: „Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih kaznenih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.“, „Stručna analiza pravomoćnih kaznenih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.“, „Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.“ i „Stručna analiza pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.“

- Provodila je **5 memoranduma/sporazuma** o suradnji koje je potpisala s:
 - (1) Policijskom akademijom Ministarstva unutarnjih poslova (iz 2012.)
 - (2) Pravnom klinikom Pravnog fakulteta u Zagrebu (iz 2017.)
 - (3) Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (iz 2017.)
 - (4) Ministarstvom obrane Republike Hrvatske (iz 2017.)
 - (5) Agencijom za elektroničke medije (iz 2019.).¹³
- Predsjedavala je „Promatračkim tijelom za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljane podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje - Femicide Watch“, kojeg je osnovala 2017.
- Kao nositeljica provodila je **2 projekta financirana sredstvima Europske unije**¹⁴:
 - (1) „Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama“¹⁵, vrijednog **427.782,27 EUR-a**, provodio se od 1.4.2017. do 31.12.2019.¹⁶
 - (2) “Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine” – *Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj*,¹⁷ vrijednog **468.510,20 EUR**, provodi se od 1.10.2018. do 30.9.2020.
 - (3) Kao podržateljica, Pravobraniteljica sudjeluje na EU-projektu **Parents@Work: Changing Perceptions! – Promjena različitih implikacija (mogućeg) roditeljstva za žene i muškarce**. Nositelj projekta je L&R Sozialforschung (L&R institut za društvena istraživanja) iz Austrije a partnerske institucije na projektu su Pravobraniteljica za jednakost (Ombudsperson for Equal Treatment) iz Austrije i Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje CESI iz Hrvatske. Provodi se od 1.7.2019. do 30.6.2021.
- **Samostalno je organizirala** 14 radionica i 3 edukacijska predavanja¹⁸, 3 konferencije¹⁹, 2 okrugla stola²⁰, 1 regionalni sastanak²¹ i bila pokroviteljica 1 javnog događanja²².

¹³ Sporazum o suradnji je potpisan 4. srpnja 2019.

¹⁴ Pravobraniteljica je do sada bila **nositeljica četiri EU projekata** financirana sredstvima Europske komisije čija ukupna vrijednost iznosi **1.590.966 EUR-a**: (1) JUST/2012/PROG/AG/GE/4157 iz 2013., (2) JUST/2014/RGEN/AG/GEND/7796 iz 2016., (3) JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940 iz 2017. i REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG iz 2018.

¹⁵ JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940.

¹⁶ Završno izvješće o provedbi projekta Pravobraniteljica je predala Europskoj komisiji 28.2.2020.

¹⁷ REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG.

¹⁸ **9 dvodnevni radionica** za policiju, odvjetništvo i suce/tkinje u Zagrebu (30.9.-1.10.2019., 10.-11.10.2019., 29.-30.10.2019.), Osijeku (3.-4.10.2019., 21.-22.10.2019., 17.-18.10.2019.), Splitu (24.-25.9.2019., 14.-15.10.2019.) i Trilju (24.-25.10.2019.) i **2 dvodnevne radionice** za novinare/ke (Zagreb 30.-31.10.2019. i Donja Stubica 13.-14.4.2019.) u okviru aktivnosti iz EU projekta JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940; **3 dvodnevne radionice** „Ravnopravnost za sve“ u Rijeci (12.-13.12.2019.), Splitu (19.-20.11.2019.) i Zagrebu (14.-15.10.2019.) u okviru aktivnosti iz EU projekta REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG; **3 edukacijska predavanja u suradnji s udrugom TransAid** u Centru za izobrazbu Ministarstva pravosuđa, Uprave za zatvorski sustav i probaciju, u krugu Zatvora u Zagrebu, zatvorskim službenicima i službenicima na temu: “Izobrazba službenika – prava i specifičnosti rada s trans-spolnim, transrodnim i rodno nenormativnim osobama” (11.12.2019., 13.11.2019. i 9.10.2019.)

¹⁹ (1) Konferencijsko predavljanje Medijskog kodeksa u HND-u u okviru aktivnosti iz EU projekta JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940 (8.3.2019.); (2) obilježavanje Europskog dana jednakih plaća i kazališne predstave „Novac je imenica muškog roda“ u okviru aktivnosti EU projekta REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG (4.11.2019.) i (3) završno predavljanje rezultata provedbe EU projekta JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940 (16.12.2019.).

²⁰ (1) Pravobraniteljica je organizirala okrugli stol naslova „Prevenција nasilničkog ponašanja i seksualnog uznemiravanja u sportu“ u suradnji s Pravobraniteljicom za djecu, Odborom za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora i sadorskim zastupnikom Veljkom Kajtazi (29.1.2019.); (2) Pravobraniteljica i partnerska organizacija Ženska soba - Centar za seksualna prava održale su okrugli stol naslova „Uloga medija u formiranju percepcije o nasilju nad ženama i femicidu - utjecaj na društvo i žrtve nasilja“ u okviru aktivnosti iz EU-projekta JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940 (20.2.2019.).

²¹ Na *Regionalnom sastanku nacionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova* predstavnici Crne Gore, Hrvatske, Makedonije, Bosne i Hercegovine i Srbije raspravljali su o rodnim politikama u zemljama zapadnog Balkana (25.1.2019.).

²² Pod pokroviteljstvom Pravobraniteljice predstavljeno je izvješće Svjetske banke „Ulaganje u jednake mogućnosti za sve: analiza rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj“ (22.3.2019.).

- Aktivno je surađivala s tijelima državne uprave i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, osobito s **mehanizmima za osiguranje provedbe ZRS na nacionalnoj i lokalnoj razini:**

1) posjetila je i aktivnostima bila prisutna u Gradu Zagrebu i u 9 različitih županija, a u 12 gradova RH na 21 različitih događanja; pored toga sudjelovala je i izlagala na 173 događanja u Republici Hrvatskoj;

2) aktivno je sudjelovala na 11 sjednica odbora Hrvatskog sabora te županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova;

3) surađivala je sa 79 različitih organizacija civilnoga društva, ministarstava, agencija, instituta, međunarodnih organizacija sa sjedištem u RH, veleposlanstava, pravobraniteljskih ureda, inicijativa političkih stranaka i saborskih zastupnika i zastupnica, strukovnih udruga, sindikata, fakulteta, županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova i pravnih osoba.

Pravobraniteljica je promicala načela ravnopravnosti spolova na lokalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini koja s velikom pažnjom i uvažavanjem prati hrvatska postignuća na ovom području. Vidljivosti rada Pravobraniteljice doprinijelo je i održavanje **5 web stranica** koje su **pregledavane 1.389.406** puta (2019.)²³.

II. EU PROJEKTI

1.1. EU-projekt „Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama“

Pravobraniteljica je bila nositeljica EU-projekta „**Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama**“²⁴, čija je vrijednost 427.762,27 EUR-a, a provodio se od 1.4.2017. do 31.12.2019.²⁵ Projekt se bavio ulogom policije, pravosuđa i medija u slučajevima nasilja prema ženama s posebnim naglaskom na slučajeve femicida. Izravno je obuhvaćeno više ciljanih skupina – suci/sutkinje općinskih i županijskih sudova, državni/e odvjetnici/e (120), policijski/e službenici/e (160), predstavnici/e medija (75) te 464 žena žrtava nasilja u okviru savjetovališta za žene Ženske sobe. Posebni naponi bili su usmjereni senzibiliziranju šire javnosti o važnosti suzbijanja nasilja prema ženama i femicida. Provedene stručne analize pravomoćnih prekršajnih i kaznenih presuda o nasilju prema ženama u razdoblju od 2012.-2016., objavljene su u 2 publikacije.²⁶ Pravobraniteljica je obišla 22 suda diljem RH na kojima je dobila na uvid 3.295 kaznenih i 1.092 prekršajnih presuda od kojih je za istraživački uzorak preuzela 906 kaznenih i 557 prekršajnih presuda. Analize su se fokusirale na problematične aspekte sudskog postupka koje je Pravobraniteljica već ranije uočila kroz pojedinačne pritužbe građana/ki, kao i kroz ranija istraživanja. U suradnji s Policijskom akademijom i Pravosudnom akademijom, kao pridruženim partnerima, Pravobraniteljica je organizirala i provela ukupno 9 dvodnevni edukacija u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Trilju za ukupno 83 sudaca/kinja općinskih i županijskih sudova, 63 državnih odvjetnika/ca i zamjenika/ca općinskih (ODO) i županijskih državnih odvjetnika/ca (ŽDO) te 108 policijskih službenika/ca. Ukupna ocjena sadržaja predavanja iznosila je 4,51 (od 5). Ukupno **62%**

²³ <http://www.prs.hr>, <http://vawa.prs.hr>, <https://gppg.prs.hr/>, <http://rec.prs.hr>, <http://staklenilabirint.prs.hr>,

²⁴ JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940286.

²⁵ Partnerska organizacija na projektu bila je organizacija civilnog društva Ženska soba-Centar za seksualna prava, a pridruženi partneri: Pravosudna akademija, Policijska akademija i Hrvatsko novinarsko društvo.

²⁶ „Stručna analiza pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama, 2012. – 2016.“, na na uzorku od 470 pravomoćnih prekršajnih presuda, i „Stručna analiza pravomoćnih kaznenih presuda o nasilju prema ženama, 2012. – 2016.“, na uzorku od 655 kaznenih presuda. Objek analize dostupne su na projektnim web stranicama: <http://vawa.prs.hr/publikacije/>

sudionika/ca smatra da postoji potreba za sustavnim edukacijama o rodno utemeljenom nasilju, dok 77% svih triju skupina smatra da su edukacije ostvarile očekivanja u pogledu tematike. Od ukupnog broja ispitanika/ca, njih 66% smatra da je sadržaj edukacija primjenjiv u praksi. Izrazito visok postotak ispitanika/ca od **90% zadovoljno je održanim edukacijama**. Najizraženije zadovoljstvo edukacijom evidentirano je na edukacijama za suce/sutkinje OS-a i ŽS-a, koji/e su ujedno dodijelili najvišu ocjenu održanim edukacijama (4,72). Provedene su i objavljene dvije dubinske analize medijskog izvještavanja o nasilju prema ženama i femicidu, na temelju kojih je izrađen i objavljen „**Medijski kodeks - vodič za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu**“²⁷. Pravobraniteljica je održala i završnu konferenciju projekta pod nazivom „**Femicid - regionalni i globalni izazovi**“ (16.12.2019.), na kojoj su predstavljeni ciljevi i postignuća projekta te održana panel rasprava o problemu femicida kao društvenom problemu, regionalnih, europskih, ali i globalnih razmjera. U okviru konferencije održana je i dramska izvedba „Progovori“, nastala u okviru projekta „Lily“ Ministarstva unutarnjih poslova, usmjerena na senzibilizaciju građana/ki o nasilju.

1.2. EU-projekt “Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine”

Pravobraniteljica je bila nositeljica i drugog EU-projekta “Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine” – *Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj*²⁸, čija je vrijednost 468.510,20 EUR, a provodi se u razdoblju od 1.10.2018. do 30.9.2020. Projekt se bavi gotovo nevidljivom temom rodne nejednakosti u plaćama i mirovinama, što za posljedicu ima socijalnu i ekonomsku nesigurnost za žene. Cilj mu je osigurati standarde, mjere i akcije koje će pridonijeti podizanju svijesti o problemu jaza u plaćama i mirovinama između muškaraca i žena s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene. U fazi **istraživanja** (2019.) provedene su aktivnosti: a) analiza stanja; b) istraživanje stavova učenika/ca srednjih strukovnih škola; c) istraživanje stavova zaposlenih u poduzećima/ustanovama u javnom i privatnom sektoru. Sva istraživanja provedena su u djelatnostima prerađivačke industrije, financija i osiguranja te zdravstvene zaštite i socijalne skrbi. Istraživanje stavova, znanja i predrasuda učenika/ca srednjih strukovnih škola na temu rodnog jaza u plaćama i mirovinama obuhvatilo je anketno ispitivanje na uzorku od 600 učenika/ca u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. Istraživanje stavova zaposlenih na voditeljskim i upravljačkim položajima provedeno je na uzorku od 135 osoba te analiza anketnog ispitivanja stanja, praksi i politika vezano uz rodni jaz u plaćama i mirovinama u poduzećima i ustanovama u javnom i privatnom sektoru u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. **Dvodnevne radionice „Ravnopravnost za sve“**, održane su u Zagrebu (14.-15.10.2019.), Splitu (19.-20.11.2019.) i Rijeci (12.-13.12.2019.).²⁹ Na radionicama je sudjelovalo 158 osoba, i to: predstavnici/e državnih institucija, lokalnih i regionalnih vlasti, srednjih strukovnih škola, tvrtki iz javnog i privatnog sektora, sindikata te organizacija civilnog društva. Na Europski dan jednakih plaća - 4.11.2019., Pravobraniteljica je u Teatru &TD organizirala tiskovnu konferenciju nakon koje je odigrana predstava „*Novac je imenica muškog*”

²⁷ Više informacija u poglavlju 6. ovog Izvješća.

²⁸ “Equal rights – Equal Pay – Equal Pensions” – *Expanding the scope of implementation of gender equality actions and legal standards towards achieving gender equality and combating poverty in Croatia*, REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG, Partnerske organizacije na projektu su Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Sindikat umirovljenika Hrvatske i Institut za ravnopravnost muškaraca i žena (Belgija) a državna tijela koja daju potporu: Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo uprave i Državni zavod za statistiku. Više na projektnim stranicama: <http://gppg.prs.hr>

²⁹ Teme radionica su bile: problem nejednakih plaća i mirovina, pitanja roda i spola, utjecaj obrazovanja na problem nejednakih plaća, važnost usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života u svrhu postizanja ravnopravnosti u svijetu rada i mirovinskog sustava te situacija u Belgiji kao primjer dobre prakse u postizanju jednakosti u plaćama i mirovinama.

roda³⁰ temeljena na realnim ekonomskim pokazateljima o rodnoj neravnopravnosti na tržištu rada te na slučajevima diskriminacije iz prakse rada Pravobraniteljice.³¹ Projekt je predstavljen i u Briselu (26.-27.6.2019.) na sastanku organizacija čiji su projekti financirani putem Europske komisije temeljem Rights, Equality and Citizenship programa. U Glasu umirovljenika³² mjesečno su objavljeni članci na temu mirovinskog sustava i rodne ravnopravnosti. Pravobraniteljica je o projektu govorila i izvan projektnih aktivnosti, i to u Osijeku na javnoj raspravi „Prepreke ostvarivanja prava na rad“³³, na okruglom stolu „Rodna ravnopravnost u politici plaća – problemi i moguća rješenja“ održanom u Hrvatskom saboru³⁴, u sklopu predavanja na Pravnom fakultetu³⁵, na sastanku s Ombudsmankom za ljudska prava Bosne i Hercegovine te tijekom posjete delegacije iz Gruzije.³⁶

1.3. „PARENTS@WORK: changing preceptions! - Promjena različitih implikacija (mogućeg) roditeljstva za žene i muškarce“

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova pridružila se kao podržavajuća institucija EU-projektu „Parents@work: changing preceptions! - Promjena različitih implikacija (mogućeg) roditeljstva za žene i muškarce“, čiji je nositelj L&R Sozialforschung (L&R institut za društvena istraživanja) iz Austrije. Partnerske institucije na projektu su Pravobraniteljica za jednakost (Ombudsperson for Equal Treatment) iz Austrije i Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje CESI iz Hrvatske. Provodi se od 1.7.2019. do 30.6.2021.

III. ANALIZA PO PODRUČJIMA

1 ZAPOSŁJAVANJE I RAD

1.1. Nezaposlenost i radna (ne)aktivnost

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS), Republika Hrvatska je u prosjeku za prva 3 kvartala 2019. godine imala nešto više od 3,52 milijuna radno sposobnog stanovništva³⁷, od čega su 52,5% činile žene, a 47,5% muškarci. Analiza podataka DZS o radno sposobnom stanovništvu u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2015.-2018.,³⁸ pokazuje kontinuirani trend regresije koji se manifestira padom broja radno sposobnog stanovništva beziznimno u svakom sljedećem kvartalu u odnosu na prethodni. Uvidom u spolnu strukturu nestalog radno sposobnog stanovništva, uočeno je da opisani negativni trend više pogađa žene, čiji je broj u radno sposobnom stanovništvu pao za 2,02%, dok je broj muškaraca pao za 1,8%.

Udio žena u prosječnom broju aktivnih stanovnika, prema podacima za 2018., iznosio je 46,5%, a udio muškaraca 53,5%. Prosječni udio žena u aktivnom stanovništvu je blago porastao, a raščlamba po dobi pokazuje da se najveći disbalans u spolnoj strukturi u prosječnom broju aktivnih stanovnika premjestio u dobnu skupinu od 15 do 24 godine (16%).

³⁰ Tekst za predstavu je napisala Petra Radin, režiju Mario Kovač, a igrali su Petra Težak, Petra Radin i Mario Kovač.

³¹ Obilježavanjem Europskog dana jednakih plaća realizirano je u suradnji sa Studentskim centrom u Zagrebu.

³² <https://www.suh.hr/index.php/glasilo-suh-a>

³³ Javnu raspravu je u okviru projekta „Pokreni“ organizirala Ženska udruga „Izvor“ iz Tenje (10.12.2019.).

³⁴ Okrugli stol je održan u organizaciji Kluba zastupnika Hrvatske seljačke stranke i Demokrata (27.11.2019.).

³⁵ Pravobraniteljica je održala predavanje u organizaciji Jean Monnet Centra izvrsnosti Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (9.5.2019.).

³⁶ Delegacija iz Gruzije, u kojoj su bili predstavnici/e ministarstva unutarnjih poslova, tužiteljstva, sudova, pravobraniteljskih institucija i nevladinih organizacija posjetila je Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova (4.4.2019.).

³⁷ Radno sposobno stanovništvo prema metodološkom objašnjenju Državnog zavoda za statistiku čine osobe starije od navršениh 15 godina.

³⁸ Državni zavod za statistiku, Rezultati Ankete o radnoj snazi-Hrvatska 2018-Europe 2018, Zagreb 2020.

Podaci DZS o stopi zaposlenosti osoba³⁹, dugoročno gledano, pokazuju kontinuirani rast. Stopa zaposlenosti muškaraca prosječno je iznosila 53% u 2018., dok je stopa zaposlenosti žena u prosjeku iznosila 41,3%, iz čega i dalje proizlazi dugogodišnja razlika po spolu u stopi zaposlenosti za preko 10 postotnih poena.

U Republici Hrvatskoj je u 2018. godini u prosjeku, od ukupnog broja zaposlenika/ca, 19,43% muškaraca i 20,58% žena bilo zaposleno na određeno vrijeme. Najveća razlika po spolu je i dalje prisutna u dobnoj skupini između 15 i 24 godine te iznosi 17,6%, što je približno jednako podatku iz izvješća za 2018.

U kontekstu problematike ugovora na određeno vrijeme, Pravobraniteljica ukazuje na problem visoke prisutnosti tzv. prekarnog (neizvjesnog ili nesigurnog) rada u Republici Hrvatskoj. Naime, prema podacima Eurostata⁴⁰, Republika Hrvatska je članica Europske unije s najvišom stopom prekarnih poslova, koja iznosi 6,9% u 2018.⁴¹ Ako se prekarni rad promatra u širem aspektu koji obuhvaća kombinaciju faktora koji se odnose na kratko trajanje ugovora, manji broj radnih sati te nisku plaću, žene su u nepovoljnijem položaju. Prema istraživanju Europskog instituta za ravnopravnost spolova⁴², u takvom širem aspektu, 27% žena u Europskoj uniji je radno angažirano u poslovima prekarnog karaktera, naspram 15% muškaraca.

Prosječna stopa nezaposlenosti muškaraca iznosila je 7,6%, a prosječna stopa nezaposlenosti žena 9,3%. U usporedbi s podacima iz 2017., prosječna stopa nezaposlenosti pala je u odnosu na muškarce za 3%, dok je u odnosu na žene pala za 2,6%.

1.2. Rodno uvjetovana segregacija tržišta rada

Prema podacima iz Ankete o radnoj snazi DZS u 2018., ozbiljna neravnoteža zastupljenosti muškaraca i žena prisutna je u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, gdje muškarci u prosjeku čine preko 73% zaposlenika, zatim u sektoru industrije gdje u prosjeku čine, također, preko 73%, sektoru prijevoza gdje muškarci u prosjeku čine oko 80% te u sektoru ostalih usluga⁴³ gdje žene u prosjeku čine preko 75% zaposlenika. Nastavila se izrazita neravnoteža zastupljenosti oba spola u kategoriji samozaposlenih osoba. Otprilike 65% samozaposlenih osoba čine muškarci, a žene 35%. S obzirom da je 2020. godina posljednja godina formalnog važenja Strategije razvoja poduzetništva žena u RH 2014.-2020., otvara se mogućnost novog strateškog promišljanja o razlozima niske razine sudjelovanja žena u poduzetničkom sektoru i načinima postizanja njihove veće zastupljenosti u poduzetništvu. Uz vrlo blage oscilacije, i dalje je prisutan negativan trend slabe zastupljenosti žena na upravljačkim pozicijama dioničkih društava. Prema podacima HANFA-e, udio žena u upravama dioničkih društava čije su dionice na dan 31.12.2018., bile uvrštene na uređeno tržište kojim upravlja Zagrebačka burza d.d. (u obzir nisu uzeta društva koja su bila u stečaju ili likvidaciji) iznosio je 14,39%, dok je udio žena u nadzornim odborima navedenih društava iznosio 21,41%.

³⁹ Aktivno stanovništvo u ⁴⁰ Eurostat, Employment and unemployment (LFS) database.

⁴⁰ Eurostat, Employment and unemployment (LFS) database.

⁴¹ Odnosi se na udio zaposlenih s kratkotrajnim ugovorima u trajanju do 3 mjeseca.

⁴² European Institute for Gender Equality: Gender, skills and precarious work in the EU.

⁴³ Ostale usluge obuhvaćaju područja P-U NKD 2007., u koja spadaju obrazovanje (P), djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (Q), umjetnost, zabava i rekreacija (R), ostale uslužne djelatnosti (S), djelatnosti kućanstva kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različitu robu i pružaju različite usluge za vlastite potrebe (T) i djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela (U)

1.3. Jaz u plaćama i mirovinama

Prema posljednje dostupnim podacima DZS o prosječnim bruto plaćama zaposlenih u pravnim osobama, **prosječni jaz u plaćama iznosio je 12,74% u 2018.**, što je u odnosu na prethodno razdoblje niže za 0,45%. Analiza jaza u plaćama prema djelatnostima pokazuje da žene imaju manju plaću u 16 od ukupno 19 područja djelatnosti. Osobito izraženi raskoraci u plaćama prisutni su u djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (27,75%), financijskoj djelatnosti i djelatnosti osiguranja (27,59%) te djelatnosti trgovine na veliko i malo (21,66%). Ako se navedeni podaci dovedu u kontekst sa zastupljenošću pojedinog spola u konkretnoj djelatnosti, dolazi se do spoznaje da su u sva tri područja zastupljenije žene, uz izrazitu dominaciju u prva dva područja od 78,7%, što upućuje na veću zastupljenosti muškaraca na bolje plaćenim pozicijama u organizacijskoj hijerarhiji. Relativno ujednačenim područjem u pogledu distribucije plaća čini se i djelatnost opskrbe vodom; uklanjanje otpadnih voda; gospodarenje otpadom te sanacije, gdje jaz u plaćama iznosi 1,17%. **Jaz u mirovini** izračunat prema podacima o prosječnoj mirovini za muškarce i žene **iznosi 21,54% u 2018.**, što je na nešto nižoj razini od podatka iz 2017., kada je jaz iznosio 21,6%. Krajnja posljedica lošijeg položaja žena na tržištu rada te nižih plaća i mirovina, manifestira se na području rizika od siromaštva. Stopa rizika od siromaštva za žene u dobi 55-64 godine iznosi 23,3%, što je oko 3% više nego za muškarce u istoj dobi, a razlika u stopi je najizraženija u odnosu na žene u dobi od 65 i više godina, gdje stopa iznosi 31,3%, odnosno 7,8% više u odnosu na muškarce. Anticipirajući ozbiljnost problema jaza u plaćama i mirovinama, Pravobraniteljica je još 2018. godine pokrenula EU-projekt "Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine". Zaključno, imajući u vidu izložene podatke te razinu ostvarenosti načela ravnopravnosti spolova na području rada i zapošljavanja, Pravobraniteljica upućuje sljedeće preporuke: (1) Poticati na intenzivnije korištenje mjera aktivne politike zapošljavanja, osobito mjera koje otvaraju mogućnost značajnijeg ulaska žena na tržište rada te mjera koje kroz usavršavanje povećavaju njihovu zapošljivost i prilagodbu aktualnim potrebama tržišta rada; (2) Izraditi novu Strategiju razvoja poduzetništva žena s akcijskim planovima koji će obuhvaćati kraća razdoblja te aktivnostima s jasnom poveznicom na način ostvarenja zadanih ciljeva; (3) Uključiti u novu Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova paket mjera usmjerenih na ostvarivanje jednakih mogućnosti na tržištu rada, te pritom uzeti u obzir iskustva vodećih zemalja u ravnopravnosti spolova na području rada; (4) Planirati rodno osjetljive proračune na državnoj razini i razini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u odnosu na područje rada i zapošljavanja; (5) Snažnije angažiranje tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u primjeni posebnih mjera temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije u cilju većeg uključivanja žena na tržište rada; (6) Razviti mjere koje će u cilju uklanjanja horizontalne segregacije izazvati povećanje zaposlenosti muškaraca u području usluga te povećanje zaposlenosti žena u području industrije; (7) Razviti mjere za promicanje rodno uravnotežene hijerarhijske strukture zaposlenika/ica u cilju uklanjanja vertikalne segregacije; (8) Dosljedno transponirati i implementirati nove EU direktive na području rada; (9) Uvesti mjere transparentnosti plaća u svim djelatnostima; (10) Razmotriti mjere kojima bi se uklonili elementi jaza u mirovinama koji nastaju kao posljedica nižih prihoda u vrijeme korištenja dopusta u svrhu roditeljske i druge skrbi; (11) Zaustaviti trend zapošljavanja na određeno vrijeme.⁴⁴

⁴⁴ U odnosu na pokazatelje HZZ-a, na trend postojanja izrazito većeg broja zaposlenih na određeno vrijeme (88,2% u 2019.) koji naizgled podjednako pogađa muškarce i žene, međutim, perpetuira nepovoljniji položaj žena na tržištu rada (2019. - udio žena u broju zaposlenih na neodređeno vrijeme bio je 54,2%, a na određeno 58,4%).

1.4. Smjernice za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u RH, 2015.-2017., ANALIZA provedbe u 2019.

Pravobraniteljica je radi analize provedbe *Smjernica za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2018.-2020. godine* (Smjernice APZ), u cilju praćenja provedbe politike rada i zapošljavanja s aspekta ravnopravnosti spolova, zatražila od pojedinih nositelja APZ podatke o provedbi aktivnosti za 2019., razvrstano po županijama temeljem spola korisnika⁴⁵. **Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ)**, kao ključni akter na tržištu rada pratio je promjene i potrebe na tržištu rada i intervenirao provedbom 11 mjera APZ popularno nazvanih „Od mjere do karijere“. Od 36.926 novouključenih korisnika/ca, bilo je 19.504 ili 52,8% žena. Analiza po provedenim mjerama razvrstana po spolu pokazuje da su žene koristile 7 mjera više od muškaraca⁴⁶, a muškarcima 4 mjere više od žena⁴⁷. Analiza po županijama i spolu pokazuje da su u svim županijama mjere razmjerno koristili i muškarcima i žene te nije bilo bitnih odstupanja. Pojedine mjere APZ se još uvijek ne provode u svim županijama⁴⁸, a osobito zabrinjava **daljnji trend opadanja broja: (1) korisnika/ca** koje ih koriste iz posebno socijalno ranjive skupina nezaposlenih - „**žrtve obiteljskog nasilja**“ i **(2) mali broj županija u kojima su uključene osobe iz ove skupine**. Naime, u 2019. je 10 žena – žrtava obiteljskog nasilja -koristilo mjere APZ na području Grada Zagreba i 5 županija (mjere: potpore za zapošljavanje i javni radovi), u odnosu na 2018. u kojoj je mjere koristilo 12 žena – žrtava obiteljskog nasilja - s područja Grada Zagreba i 4 županije. Mjere APZ trebaju biti usmjerene na povećanje stope zaposlenosti, usklađenje ponude i potražnje na tržištu rada te jačanje aktivnosti međusobnog informiranja svih sudionika/ca na tržištu rada - davatelja i tražitelja zaposlenja. Nastavno preporukama iz ranijih izvještajnih razdoblja, Pravobraniteljica daje preporuke: (1) da sudionici na tržištu rada, na nacionalnoj i lokalnoj razini, sinkroniziranim aktivnostima trebaju osnaživati i motivirati žene da aktivnije koriste mjere osigurane Smjernicama APZ-a, osobito mjere za dobivanje različitih novčanih poticaja, (2) potpora žrtvama obiteljskog nasilja na tržištu rada zahtjeva njihovu veću vidljivost kod poslodavaca, osobito u odnosu na mogućnosti koje nude Smjernice APZ. Aktivniju ulogu informiranja s tim u vezi trebala bi preuzeti tijela županija, gradova i općina prema CZSS, skloništima i savjetovalištim za žene žrtve nasilja u obitelji, kao i posredovanja između područnih ureda HZZ-a i gospodarstvenika s ciljem kvalitetnije provedbe mjera iz Smjernica APZ u odnosu na posebnu skupinu nezaposlenih - žrtve obiteljskog nasilja.⁴⁹

⁴⁵ Zatražila je od: Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta, Ministarstva rada i mirovinskog sustava, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Ministarstva poljoprivrede i Ministarstva za demografiju, obitelji, mlade i socijalnu politiku.

⁴⁶ Mjere u kojima je bilo obuhvaćeno više ženskih korisnica: (2) obrazovanje nezaposlenih i zaposlenih, (3) potpore za očuvanje radnih mjesta, (4) osposobljavanje za radnom mjestu, (5) osposobljavanje za stjecanje odgovarajućeg radnog iskustva (30+), (7) potpore za zapošljavanje za stjecanje prvog radnog iskustva/pripravništvo, (9) stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa i (10) stalni sezonac.

⁴⁷ Jednako kao i 2018., mjere u kojima je bilo više muških korisnika bile su: (1) javni rad, (6) potpore za zapošljavanje, (8) potpore za samozapošljavanje i (10) potpore za usavršavanje.

⁴⁸ Mjere koje se nisu provodile razvrstano po županijama : „Potpore za usavršavanje“ - 10 županija, „Potpore za očuvanje radnih mjesta“ - 9 županija, „Osposobljavanje za stjecanje odgovarajućeg radnog iskustva (30+)“ - 4 županije i „Stalni sezonac“ - 3.

⁴⁹ Mjere iz Smjernica APZ namijenjene posebnoj skupini nezaposlenih - žrtvama obiteljskog nasilja se nisu provodile na području 15 županija, a u županijama u kojima su se provodile broj uključenih osoba bio je minimalan (10 žena žrtvi obiteljskog nasilja zaposlilo se na području Grada Zagreba i 5 županija).

1.5. Rodiljne i roditeljske potpore

1.5.1. ANALIZA korištenja roditeljskih i roditeljskih potpora

Pravobraniteljica je nastavila pratiti statističke pokazatelje korištenja roditeljskih i roditeljskih potpora, koji pokazuju da je došlo do blagog porasta broja muških korisnika u odnosu na 2018. (s 3.488 ili 7,55% korisnika u 2018., na 4.202 ili 8,71% u 2019.). Vlada Republike Hrvatske je (11.12.2019.) usvojila Nacrt prijedloga zakona o izmjenama Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama kojim se predlaže povećanje maksimalnog iznosa naknade plaće koja se isplaćuje za vrijeme korištenja roditeljskog dopusta za zaposlene i samozaposlene roditelje, sa 120% proračunske osnovice mjesečno (dosadašnjeg limita od 3.991,20 kuna) na 170% proračunske osnovice (5.654,20 kuna) za prvih 6 mjeseci, ako to pravo koristi jedan roditelj, ili prvih 8 mjeseci, ako to pravo koriste oba roditelja. Republika Hrvatska je među državama članicama EU u kojoj muškarci (očevi) najmanje koriste roditeljske i roditeljske potpore. Uzroke za takvo stanje treba tražiti u činjenici da je uloga žena još uvijek primarno orijentirana na djecu i brigu o djeci, kućanstvo i obiteljski život. Jedan od glavnih uzroka tog problema su neodgovarajuće politike u području ravnoteže između poslovnog i privatnog života. Stanje bi se moglo popraviti implementacijom *Direktive (EU) 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi* i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU⁵⁰, kojom se, između ostalog, propisuje očevo dopust, odnosno da države članice moraju poduzeti potrebne mjere kako bi osigurale da očevi imaju pravo na očinski dopust u trajanju od najmanje deset radnih dana povodom rođenja djeteta. Dio aktivnosti Pravobraniteljice u ovom području se odnosio na slučajeve majki – zaposlenica tvrtki nad kojima je zaključen stečajni postupak za vrijeme dok su one koristile prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora (sukladno ZRRP-u).

1.6. Spolno uznemiravanje

Tijekom zadnjih nekoliko godina uočen je trend značajnog porasta broja osoba koje se Pravobraniteljici pritužuju na spolno uznemiravanje prekršajne prirode, uglavnom u području rada i zapošljavanja, a prema službenim podacima MUP-a, porast kaznenih djela spolnog uznemiravanja iz čl.156. Kaznenog zakona, iznosi preko 55% u odnosu na 2017. Zabilježen je i trend rasta broja anonimnih pritužbi, a potvrđen trend o ženama kao isključivim žrtvama spolnog uznemiravanja u sferi prekršajnog zakonodavstva. Navedeni trendovi ukazuju da je svijest o protupravnosti i štetnosti ovog čina sve veća među građanima/kama. Međutim, činjenica da raste broj anonimnih pritužbi ukazuje na to da zakonodavni okvir, učinkovitost zaštite žrtava i mehanizmi sankcioniranja ovog protupravnog ponašanja u praksi ne funkcioniraju kako bi trebali, što djeluje demotivirajuće na žrtve koje se teško odlučuju na prijavu, a kad se ipak odluče, onda u sve većem broju slučajeva traže i zaštitu svog identiteta, odnosno anonimnost kod postupanja. Činjenica da su žrtve isključivo žene jasno ukazuje na rodnu uvjetovanost ovog prekršaja. Praksa pokazuje da zakonodavni okvir ne nudi dovoljnu razinu zaštite i to iz više razloga. Prvo, više zakona i propisa sadrži istu ili vrlo sličnu definiciju spolnog uznemiravanja, dok su razine kažnjavanja i sankcioniranja štetnog ponašanja različite. Drugo, u nekim zakonima nisu jasno određeni ovlašteni tužitelji (npr. u Zakonu o ravnopravnosti spolova), pa tako uglavnom izostaje učinkovito i odvraćajuće sankcioniranje počinitelja. I treće, pravosudna praksa nije rodno osjetljiva pa se posljedično zakone uglavnom tumači ili doslovno, odnosno gramatički, bez razumijevanja duha određenog normativnog rješenja ili bez osiguranja potrebne zaštite žrtve.

⁵⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1158&from=EN>

Primjerice, zaštita žrtava kroz Kazneni zakon (čl.156.), pati od devijantne interpretacije ove norme od strane sudske prakse. Stav i interpretacija nekih sudova da ponavljanje spolnog uznemiravanja ne nastupa odmah nakon što je žrtva dala do znanja da joj je ponašanje spolne prirode neželjeno, a počinitelj je nastavio s istim, već tek nakon što se radnja prekine i ponovi pod novim okolnostima vremena i mjesta počinjenja, potpuno je neprihvatljiv i za svaku osudu. Stajalište je Pravobraniteljice da kada žrtva prilikom prvog pokušaja spolnog uznemiravanja kaže „ne“, odnosno izrazi svoje protivljenje, svaki daljnji nastavak štetne radnje treba se smatrati ponovljenim spolnim uznemiravanjem i potrebno ga je kazneno procesuirati ukoliko između žrtve i počinitelja postoji odnos nadređenosti i podređenosti, odnosno zavisnosti. Pravobraniteljica skreće pozornost Vladi RH kako je na konferenciji u Ženevi (10.-21.6.2019.), Međunarodna organizacija rada (MOR) usvojila niz propisa s ciljem poboljšanja položaja radnika u svijetu, koji se svojim značajnim dijelom tiču i unaprjeđivanja ravnopravnosti spolova u području zapošljavanja i rada. Najznačajniji propis je **Konvencija br.190 o sprječavanju nasilja i uznemiravanja u svijetu rada** („*Convention concerning the elimination of violence and harassment in the world of work*“), kojom se državama članicama nalaže poduzimanje niza mjera s ciljem prevencije i sprječavanja rodno utemeljenog nasilja i uznemiravanja u području zapošljavanja i rada, ističući da su žrtve tih oblika nasilja najčešće djevojke i žene.

1.7. Demografska politika i aktivnosti Pravobraniteljice

Prema privremenim podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS) i u 2019. je nastavljen negativni prirodni prirast, a koji iznosi -16.184, odnosno živorođeno je 802 ili oko 2,2% djece manje nego u 2018. Hrvatska se već duže vrijeme nalazi u pravoj demografskoj krizi kada natalitet neprekidno i ubrzano opada, a u opadanju su i stope fertiliteta i broj stanovnika uz starenje stanovništva i povećano iseljavanje stanovništva. Donekle ohrabruje činjenica što demografska i pronatalitetna politika ima važno mjesto u programima aktualne Vlade Republike Hrvatske. Polazeći od negativne demografske slike i činjenice da se takvo stanje odražava na ostvarivanje ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica je nastavila isticati kako bi učinkovita demografska politika morala biti usko povezana s ostvarivanjem ustavnog načela ravnopravnosti spolova te da demografska i pronatalitetna politika ne bi nikako trebala biti na štetu žena. Pravobraniteljica predlaže da se osigura cjelovita i dugoročna demografska i populacijska politika koja će uvažavati načela kojima se afirmira rodno usmjerena politika.

2 RODNO UTEMELJENO NASILJE

2.1. Nasilje u obitelji

U području suzbijanja i borbe protiv rodno utemeljenog nasilja i nasilja u obitelji, izvještajnu godinu s jedne strane karakteriziraju naponi zakonodavca i prakse usmjereni prema ustrojavanju učinkovitijih mehanizama prevencije, procesuiranja i sankcioniranja rodno utemeljenog nasilja, ali s druge strane određena nesnalaženja kad su u pitanju izmjene i primjena zakonodavnog okvira u duhu ratificirane *Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* (Konvencija)⁵¹. Naime, iako se ratifikacijom, koja je u odnosu na Republiku Hrvatsku stupila na snagu 1.10.2018., omogućio početak rada na značajnijem unaprjeđenju zakonodavnog okvira i prakse u suzbijanju rodno utemeljenog nasilja, nasilja u obitelji i nasilja prema ženama, to se, nažalost, nije dogodilo na sustavan i integrativan način uz vodstvo struke. Ne samo da je niz relevantnih zakonskih

⁵¹ Narodne novine, međunarodni ugovori, broj 03/18.

izmjena i dopuna nastupio neposredno prije same ratifikacije, već se zakonodavac odlučio mijenjati zakone na temelju individualnih slučajeva koji su svojom brutalnošću i posebno sudskim epilogom uznemirili javnost. Tako je i dalje značajan broj propisa u ovom području ostao neusklađen s Konvencijom. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Kazneni zakon, Prekršajni zakon, Obiteljski zakon ključni su zakoni u području suzbijanja rodno utemeljenog nasilja, koji i dalje ne prepoznaju nasilje prema ženama kao rodno utemeljeno ili ga ne kriminaliziraju ili ne određuju gonjenje po službenoj dužnosti ili u konačnici ne pružaju stvarnu, već samo deklaratornu zaštitu žrtvama. Pravobraniteljica upozorava da već godinama pravosuđe na bezuvjetne zatvorske kazne osuđuje ispod 10% ukupnog broja svih počinitelja nasilja, svi ostali osuđeni su relativno blagim novčanim kaznama, odnosno uvjetnim zatvorskim kaznama. Razlog za ovakvu blagu penalnu politiku je upravo nedostatak edukacije sudaca/tkinja i državnih odvjetnika/ca te kroničan deficit ranog stručnog i preventivnog rada s obiteljima u problemima i počiniteljima nasilja, a čiji rad onda nerijetko sudovi preuzimaju na sebe svjesni činjenice da se isključivo kažnjavanjem problem obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja ne može riješiti.

2.1.1. Prekršajna djela obiteljskog nasilja

Prema dostavljenim podacima Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP-a), zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji **prekršajno je prijavljeno 9.626 osoba** (za 6,3% manje nego u istom razdoblju prošle godine kada je prekršajno prijavljeno 10.272 osoba), od toga **7.503 osoba muškog (77,7%) i 2.123 osoba ženskog spola (22,3%)**. Evidentirano je ukupno **2.052 recidivista (21%)** prekršajnog djela nasilja u obitelji (1.680 recidivista po čl.22.st.2., 262 recidivista po čl.22.st.4., te 130 recidivista po čl.22. st.6. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji), što je za 8,4% manje nego u istom razdoblju prošle godine kada je evidentirano 2.434 recidivista. Brojke prijavljenih osoba upućuju na nastavak kontinuiranog pada broja slučajeva obiteljskog nasilja od oko 10% godišnje. U usporedbi s 2009., broj prijavljenih osoba, odnosno zatraženih intervencija policije za prekršajna djela gotovo se prepolovio (s 18.951 na svega 9.626 prijavljenih osoba u 2019.). Kao i prošle godine, Pravobraniteljica ponovo naglašava da ovaj trend pada broja prijavljenih slučajeva za obiteljsko nasilje, u kombinaciji s izuzetno malim brojkama bezuvjetno osuđenih osoba i kontinuiranim višegodišnjim rastom broja kaznenih djela među bliskim osobama i u obitelji, ne predstavlja znak učinkovitosti sustava nego upravo suprotno, njegove neučinkovitosti.

2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama

Izvršajnu godinu karakterizira značajan porast kaznenih djela u obitelji i među bliskim osobama u usporedbi s prošlom godinom. Analizom podataka MUP-a u 2019., zabilježeno je ukupno 4.460 kaznenih djela nasilničkih ponašanja u obitelji i među bliskim osobama (što je za čak 28% više nego u 2018., kada je zabilježeno 3.198 kaznena djela). Navedenim kaznenim djelima ukupno je stradalo 4.641 žrtava (što je za 27% više žrtava nego u 2018., kada je ukupno stradalo 3.347 žrtava). **Od ukupnog broja stradalih žrtava, 3.640 su žene (ukupno 78% ili za 29% više nego u 2018.), a 1.001 muškarci (ukupno 22% ili za 19% više nego u 2018.)**. Bilježi se značajan i zabrinjavajući rast po svim ključnim parametrima – ukupno i po spolu, s tim da rodna odrednica ove vrste nasilja također značajno jača – iako rastu i brojke muškaraca kao žrtava, nerazmjerno više rastu brojke žrtava žena.

2.1.3. Femicid

Prema podacima MUP-a, a koji su usklađeni s podacima Pravobraniteljice, u izvršajnoj godini **ubijeno je 13 žena**. Od navedenog broja, **10 žena je ubijeno samo od strane muških bliskih osoba** (intimnih partnera i muških bliskih članova obitelji), dok su od 10 navedenih muškaraca, 7 počinitelja upravo bili intimni partneri žrtvama (supruzi, izvanbračni partneri i partneri). Kao i prošle godine,

Pravobraniteljica je utvrdila kako je u većini analiziranih slučajeva obiteljskog nasilja okidač za ubojstvo, teško ubojstvo ili prijetnje ubojstvom bila odluka supruge ili partnerice da napusti supruga, odnosno čvrsta odluka da mu se usprotivi. Nažalost, nadležna tijela prečesto nisu bila u stanju prepoznati ovaj okidač, odnosno shvatiti ga kao ozbiljnu potencijalnu ugrozu života žene, stoga im je reakcija bila spora ili neadekvatna što je značajno doprinijelo izlaganju žena povećanom riziku od femicida.

2.1.4. Trendovi

Prijetnja je i dalje kazneno djelo koje se najčešće čini u obitelji i među bliskim osobama s ukupno zabilježenih 2.371 slučajeva. Na drugom mjestu je *kazneno djelo nasilja u obitelji* s čak 1.134 zabilježenih slučajeva što je za 45% više u usporedbi s 2018. (kada je počinjeno 623 ovih kaznenih djela). Od ukupnog broja počinjenih kaznenih djela nasilja u obitelji, 992 žene su evidentirane kao žrtve ili 87%, dok je muškaraca žrtava evidentirano ukupno 142 ili 13%. Tjelesna ozljeda je na trećem mjestu s ukupno zabilježenih 605 slučajeva. Među troznamenkasta kaznena djela u obitelji i među bliskim osobama ulazi i kazneno djelo *Nametljivo ponašanje* s 111 evidentiranih slučajeva. Među počiniteljima *kaznenih djela protiv spolnih sloboda* (Spolni odnošaj bez pristanka, Silovanje, i Spolno uznemiravanje) 90% žrtava su žene.⁵² Prema stajalištu Pravobraniteljice tri su osnovna temelja učinkovite borbe protiv rodno utemeljenog i obiteljskog nasilja: **1.** Rani preventivni i stručni psihoterapijski rad s obiteljima u konfliktnim situacijama, prije eskalacije rodno utemeljenog ili obiteljskog nasilja, te prije nego što dođe do raspada obitelji i/ili raspada partnerskih odnosa i često posljedičnog nasilja; **2.** Društvena reintegracija počinitelja nasilja u obitelji kroz dugotrajni psihosocijalni tretman; i **3.** Sveobuhvatna edukacija o rodno utemeljenom nasilju i nenasilnim metodama rješavanja sukoba na svim društvenim razinama. Pravosudna represija i kažnjavanje trebali bi biti zadnja opcija u borbi protiv ove vrste nasilja i izuzetak, a ne pravilo. Samim tim, kazne bi bile strože i društvena poruka nulte tolerancije na (obiteljsko) nasilje jasnija. Nažalost, naš sustav suzbijanja (rodno utemeljenog) nasilja oslanja se prvenstveno na represiju stoga nasilje uglavnom 'seli' iz sfere prekršajnog zakonodavstva u sferu kaznenog. Prekršajno kažnjavanje kao jedini preventivni mehanizam ne funkcionira bez drugih oblika društvene prevencije i dugotrajne resocijalizacije počinitelja. Što se tiče provedenih zaštitnih mjera psihosocijalnog tretmana prema članku 13. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Ministarstvo pravosuđa (Ministarstvo) je dostavilo podatak da je psihosocijalni tretman određen prema 385 osoba, od kojih je isti u cijelosti završilo 285 osoba, od čega 219 muškaraca (76%) i 66 žena (24%). Ministarstvo je dostavilo podatak da je od predviđenih 1.000.000,00 kuna, provoditeljima zaštitne i sigurnosne mjere psihosocijalnog tretmana isplatilo (2019.) ukupno svega 656.438.82 kune što je u usporedbi s 2018., u kojoj je od također predviđenih 1.000.000,00 kuna utrošeno 883.615,68 kuna, za čak 227.176,86 kuna manje ili skoro 26% manje utrošenih sredstava na ovu ključnu aktivnost u suzbijanju obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja. Skroro upola manje utrošenih sredstava od ukupno planiranih za ovu aktivnost, prema stajalištu Pravobraniteljice zasigurno ne doprinosi učinkovitom suzbijanju obiteljskog nasilja već, upravo suprotno, opisanim trendovima brutalizacije rodno utemeljenog nasilja.

⁵² U 7 slučajeva kao žrtve ovih kaznenih djela zabilježeni su muškarci. U 1 slučaju muškarac je zabilježen kao žrtva kaznenog djela Spolnog odnošaja bez pristanka, dok je su u 6 slučajeva muškarci zabilježeni kao žrtve kaznenog djela Spolno uznemiravanje.

2.1.5. Zaključak i preporuke

Ističući posebno važnost rane prevencije nasilja i resocijalizacije počinitelja koji su najvažniji, a u značajnoj mjeri zanemareni aspekti u borbi protiv nasilja prema ženama u RH, te uz podršku članova/ica Radne skupine promatračkog tijela Femicide Watch, Pravobraniteljica upućuje sljedeće preporuke kako bi se pravosudni i zakonodavni okvir borbe protiv rodno utemeljenog nasilja i posebice protiv femicida, unaprijedio: (1) razviti jedinstven, pojednostavljen i razumljiv obrazac za postupanje policije kada se intervenira u slučajevima obiteljskog nasilja; (2) osnažiti resornu suradnju između policije i državnog odvjetništva u slučajevima obiteljskog nasilja i nasilja prema ženama; (3) uvesti sustavnu i redovnu edukaciju sudaca/kinja i državnih odvjetnika/ca pri Pravosudnoj akademiji isključivo o progonu i kažnjavanju slučajeva rodno uvjetovanog nasilja; (4) ustrojiti posebne odjele na sudovima i državnim odvjetništvima sa specijaliziranim sucima/tkinjama i državnim odvjetnicima/cama samo za obiteljsko nasilje, te posebne odjele pri policiji sa specijaliziranim policijskim kadrom za rodno utemeljeno i obiteljsko nasilje; (5) ustrojiti državno tijelo sa stručnim kadrom, prvenstveno psihološke struke, koje će se baviti ranom prevencijom nasilja; (6) izmijeniti zakonodavstvo na način da se omogući ustrojavanje zajedničkih timova stručnih osoba koje bi zajedno s (temeljn) policijom izlazili na teren prilikom svake prijave obiteljskog nasilja.

2.1.6. Postupanje centara za socijalnu skrb prema žrtvama nasilja u obitelji

I tijekom ovog izvještajnog razdoblja nastavila se načelno dobra praksa centara vezano uz dosljednu primjenu odredbi *Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* prema žrtvama nasilja u obitelji. Novi Protokol, kao i raniji, propisuje obveze centara za socijalnu skrb u slučajevima sumnje ili saznanja o nasilju u obitelji, a u Općim načelima u radu nadležnih tijela ističe se važnost obzirnog, nepristranog i stručnog postupanja prema žrtvama. Uočeni propusti u postupanju centara predstavljaju (kao i tijekom ranijih godina) samo pojedinačne i izdvojene slučajeve, a nikako uobičajeni standard u postupanju sa žrtvama. Pritom se kao jedno od pitanja aktualnih tijekom ovog (ali i ranijih) izvještajnog razdoblja javlja važnost **senzibiliziranog i individualnog pristupa prema žrtvama obiteljskog nasilja** radi čega je potrebno nastaviti sa započetim edukacijama stručnih djelatnika/ica centara.

2.1.7. Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji

Pravobraniteljica je nastavila pratiti i analizirati provedbu Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. (Nacionalna strategija) te pribavila i analizirala izvješća najvažnijih nositelja provedbi Nacionalne strategije. Premda je kod glavnih nositelja provedbe mjera Nacionalne strategije vidljiv izvjesni kontinuitet u provedbi, Pravobraniteljica ponovno izražava zabrinutost što se zadnjih godina ne povećavaju financijska sredstva za provedbu mjera iz Nacionalne strategije, kako na nacionalnoj razini tako i na lokalnoj razini. I nadalje nema novih skloništa niti se povećavaju financijska sredstva za infrastrukturu postojećih skloništa. Što se tiče stambenog zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji, rezultati su minimalni. Što se tiče zapošljavanja žrtava nasilja i njihovog uključivanja u aktivnu politiku zapošljavanja, uočava se smanjenje broja prijavljenih nezaposlenih osoba žrtava nasilja, smanjenje broja zaposlenih te smanjeno uključivanje u mjere aktivne politike zapošljavanja. Pravobraniteljica ponovno naglašava da je za bolju provedbu pojedinih mjera potrebno osigurati znatno više financijskih sredstava.

2.1.8. Provedba Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

Sukladno novom Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (Protokol; 19.6.2019.), mjere za unaprjeđenje rada nadležnih tijela i organizacija civilnog društva poduzimaju timovi za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji na nacionalnoj i županijskim razinama temeljem

Sporazuma o međuresornoj suradnji u području sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (23.11.2018.). Tijekom izvještajnog razdoblja uspostavljeni su timovi u svim županijama, a određen dio njih je u većoj mjeri bio pro-aktivan u svom radu⁵³, kao i sam Nacionalni tim za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Ipak, proizlazi kako u praksi postoje određene nedorečenosti i to posebice vezano uz način provođenja Protokolom predviđenih konzultacijskih supervizija od strane županijskih timova. Stoga su i preporuke Pravobraniteljice usmjerene upravo na rješavanje svih eventualnih nedorečenosti, nastavak uspostavljene suradnje te daljnji pro-aktivan rad svih timova.

2.2. Partnersko nasilje

Partneri/ice u intimnim vezama još uvijek nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu od nasilja kojemu su izloženi, odnosno zaštita žrtava partnerskog nasilja još uvijek nije našla odgovarajuće i zakonodavno rješenje, i to bez obzira na učestalost i izraženiju brutalnost. S obzirom na to da nisu prihvaćeni prijedlozi Pravobraniteljice da se Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji proširi krug osoba koje se štite, odnosno da se pruži zaštita i osobama koje su ili su bile u intimnim partnerskim vezama, Hrvatska će morati što prije uskladiti svoje zakonodavstvo s *Konvencijom Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*, prema kojoj pojam obitelji obuhvaća partnere neovisno o tome imaju li ili su imali isto prebivalište ili žive ili su živjeli u zajedničkom kućanstvu.

2.3. Silovanje

Tijekom izvještajnog razdoblja u ukupnoj populaciji vidljiv je **trend značajnijeg porasta broja** evidentiranih **kaznenih djela silovanja** (s 56 na 73, što je porast od 30%) kao i kaznenih djela spolnog odnošaja bez pristanka (sa 69 na 116, što je porast od čak 68%). U odnosu na djela počinjena *među bliskim osobama*, također dolazi do porasta broja evidentiranih kaznenih djela spolnog odnošaja bez pristanka (s 27 na 37, što je porast od 37%) dok istodobno kod kaznenog djela silovanja dolazi do pada (s 30 na 23, što je pad od 23,3%). U gotovo svim slučajevima **žrtve su bile osobe ženskog spola** pri čemu je **svako treće kazneno djelo silovanja**, kao i spolnog odnošaja bez pristanka, bilo **počinjeno između bliskih osoba** (najčešće bračnih i izvanbračnih drugova te braće i sestara). Tijekom 2019., došlo je do **značajnijih izmjena kaznenog zakonodavstva** u ovom dijelu na način da je brisano kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka iz čl.152. KZ-a, čiji kontinuitet je očuvan u kaznenom djelu silovanja iz čl.153.st.1. KZ-a, a za što se Pravobraniteljica zalagala (izmjene stupile na snagu 1.1.2020.).

3 RODITELJSKA SKRB

Pritužbe iz ovog područja (koje su u 48,10% slučajeva podnosili očevi) odnosile su se na spolne stereotipe vezane uz roditeljsku skrb, pri čemu su očevi ukazivali posebice na stereotipno shvaćanje uloge i položaja oca u skrbi za djecu te na poteškoće oko ostvarivanja redovitih osobnih odnosa s djetetom. Istovremeno, pritužbe majki su uglavnom bile usmjerene na njihov nepovoljniji položaj uvjetovan nasiljem u obitelji koje se odražavalo i na njihove roditeljske kompetencije. Nastavila se načelno dobra praksa centara za socijalnu skrb u ovom području, dok su osnovane pritužbe

⁵³ Timovi u Požeško-slavonskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Šibensko-kninskoj, Međimurskoj, Virovitičko-podravskoj, Dubrovačko-neretvanskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji.

predstavljale samo pojedinačne slučajeve. Pravobraniteljica kontinuirano ističe kako načelo ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi podrazumijeva jednako i ravnopravno sudjelovanje oba roditelja u skrbi i brizi o djetetu, kao i jednako uvažavanje, odnosno preispitivanje njihovih navoda.

4 SPOLNE I RODNE MANJINE

Što se tiče provedbe Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola⁵⁴ prema podacima Ministarstva uprave, sklopljeno je (2019.) ukupno 47 životnih partnerstava (8 manje nego u 2018.), od čega 29 među osobama muškog spola i 18 među osobama ženskog spola. Iako su predviđene Akcijskim planom za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje 2017.-2019., mjere edukacije tijela nadležnih za njegovu primjenu, te osiguranja praćenja provedbe Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola - nisu provedene. U fokusu javnosti bio je Zakon o udomiteljstvu zbog medijski eksponiranog slučaja odbijanja zahtjeva životnih partnera za odobrenje za udomljavanje te ignoriranja odluke Upravnog suda u Zagrebu od strane Centra za socijalnu skrb Zagreb. Pravobraniteljica smatra da je odredbe Zakona o udomiteljstvu potrebno tumačiti u duhu odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske (29.1.2020.) na način koji će svim osobama pod jednakim uvjetima omogućiti sudjelovanje u javnoj socijalnoj usluzi udomljavanja, neovisno o tome živi li potencijalni udomitelj u životnom ili neformalnom životnom partnerstvu. U usporedbi s prethodnim izvještajnim razdobljem (2018.), u kojem policija nije zabilježila niti jedno kazneno djelo počinjeno zbog spolnog opredjeljenja, u 2019. policija je zabilježila 6 kaznenih djela, od čega se 4 odnose na javno poticanje na nasilje i mržnju, odnosno kazneno djelo kolokvijalno nazvano „govorom mržnje“. U okviru provedbe Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje 2017.-2022., organizirani su seminari za suce/kinje, državne odvjetnike/ce, policijske službenike/ce, odvjetnike/ce te predstavnike/ce organizacija civilnog društva o odredbama Kaznenog zakona na temu zločina iz mržnje i govora mržnje, te posebno zločina iz mržnje prema predstavnicima/ama nacionalnih manjina i zbog spolne orijentacije. Pravobraniteljica izražava zadovoljstvo da su bez većih incidenata održani 18. Povorka ponosa u Zagrebu (8.6.2019.) te 9. Split Pride u Splitu (15.6.2019.) te smatra da izostanak većih incidenata i na ovogodišnjim skupovima pokazuje da pravo na slobodu okupljanja i izražavanja u ovom području danas ipak predstavlja viši civilizacijski standard. Istraživanje o diskriminaciji u Europskoj uniji (2019.)⁵⁵, bazirano na percepciji ispitanika/ca, ukazuje na porast tolerancije u hrvatskom društvu i veću socijalnu uključenost spolnih i rodničkih manjina na tržištu rada u odnosu na istovrsno istraživanje provedeno u 2015.⁵⁶ Mali broj pritužbi na diskriminaciju na radu po osnovi spolne orijentacije koje je Pravobraniteljica zaprimila odnosile su se pretežito na situacije da su zaposlenici/e bili/e izloženi/e uznemiravanju zbog svoje istospolne orijentacije te im nije pružena odgovarajuća zaštita od strane poslodavca, osobito u vidu odgovarajuće provedenog postupka za zaštitu dostojanstva. S obzirom na uočene nedostatke u ovom području, Pravobraniteljica daje sljedeće preporuke: (1) Uskladiti podzakonske propise vezane uz obrasce i izvatke koji se tiču državnih matica sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola; (2) Provesti aktivnosti vezane uz mjeru 3.2 *Osigurati provedbu Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola kroz edukacije tijela nadležnih za njegovu primjenu* te mjeru 3.3 *Osigurati praćenje provedbe Zakona o životnom partnerstvu osoba*

⁵⁴ Narodne novine, br. 92/14 i 98/19.

⁵⁵ Europska komisija: Special Eurobarometer 493: Discrimination in the EU in 2019.

⁵⁶ Europska komisija: Special Eurobarometer 493: Discrimination in the EU in 2015.

istog spola iz Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2019.; (3) Nastaviti s edukacijama sudaca/tkinja, državnih odvjetnika/ca i policijskih službenika/ca na temu zločina iz mržnje i govora mržnje (4) Donijeti Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije, za naredno razdoblje (5) Donijeti novi Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje; (6) Poduzeti dodatne napore u cilju suzbijanja govora mržnje te poticati na prijavljivanje govora mržnje kroz mehanizam koji je uspostavljen Kodeksom postupanja u borbi protiv govora mržnje na internetu; (7) Poticati poslodavce na proaktivniji pristup u postupcima za zaštitu dostojanstva radnika/ca u cilju rasvijetljavanja događaja, sprječavanja daljnjeg uznemiravanja i sankcioniranja počinitelja diskriminacije na osnovu spolne orijentacije.

5 OBRAZOVANJE

Pravobraniteljica je nastavila rad na pritužbama na odgojno-obrazovne materijale u kojima se javljaju primjeri rodni stereotipa. Pozitivan pokazatelj predstavlja činjenica da je protekla godina bila prva nakon dugo vremena u kojoj nije zaprimljena nijedna pritužba na školske udžbenike. Budući da novi Kurikulum za međupredmetnu temu građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole obuhvaća učenje i poučavanje o svim područjima ljudskih prava, potrebno je inzistirati na kvalitetnom stručnom usavršavanju odgojno-obrazovnih djelatnika/ca odgovornih za provedbu građanskog odgoja i obrazovanja. Rezultati istraživanja proteklih godina pokazali su da njihova pripremljenost i znanja o temama iz područja ravnopravnosti spolova nisu na zadovoljavajućoj razini. Potrebno je osigurati da se propisani nastavni sadržaji kvalitetno provode u školskom sustavu. Pravobraniteljica je izradila analizu spolne zastupljenosti u odgojno-obrazovnim ustanovama, koja je pokazala prisutnost pozitivnog trenda postupnog smanjivanja rodnog jaza u smislu vertikalne segregacije u području obrazovanja – udio žena se u posljednjih desetak godina na višim hijerarhijskim razinama u odgojno-obrazovnim ustanovama povećao. Premda je jaz smanjen, na svim razinama obrazovanja i dalje postoji osjetna hijerarhijska spolna neuravnoteženost – što je hijerarhijska pozicija viša, to je udio žena manji. Također je primjetan osjetno manji udio žena na čelnim pozicijama obrazovnih ustanova u odnosu na njihov udio u radnim kolektivima tih ustanova. Kako bi se pozitivni trendovi nastavili i po mogućnosti ubrzali, potrebno je nadalje raditi na osnaživanju žena za konkuriranje za najviše hijerarhijske pozicije u sustavu obrazovanja. U ostalim aktivnostima, Pravobraniteljica je ukazala na potrebu tretiranja studentica koje su majke kao posebno zaštićene skupine u području visokog obrazovanja, kako bi im se pružile ravnopravne mogućnosti za ispunjavanje studentskih obveza.

6 MEDIJI

Pravobraniteljica prati područje medija putem svakodnevnog *press-clippinga* aktualnih događanja, tematskih analiza i istraživanja, postupanja po pritužbama upozorenjima i preporukama oglašivačima ili medijskim nakladnicima, javnih reagiranja priopćenjima ili izjavama za medije te sudjelovanja na javnim događanjima vezanim za pitanja ravnopravnosti spolova u medijskim sadržajima. U cjelovitom Izvješću o radu za 2019., nalazi se detaljno opisano **13 slučajeva iz prakse** vezano za seksizam u medijskim sadržajima, jezični seksizam te uvredljivo i ponižavajuće prikazivanja osoba temeljem spolne orijentacije, a detaljno se obrazlažu i negativni trendovi u medijskom izvještavanju koji uključuju prikazivanje i vrednovanje žena u politici temeljem njihovog fizičkog izgleda i načina oblačenja, seksističke izjave javnih osoba i spolne stereotipe u edukacijskim materijalima u javnom prostoru. Pravobraniteljica je detaljno **analizirala i predsjedničku kampanju** te obrazložila zašto su

način komentiranja i količina medijskih sadržaja u kojima se kritizirala predsjednička kandidatkinja, i aktualna predsjednica RH u 2019., pokazali da je kritiziranje žena u politici daleko oštrije te da način izražavanja uključuje brojne neprimjerene izraze i omalovažavanja koji nisu prisutni, ili su prisutni u neznatnoj mjeri, kada se radi o političarima. Naime, iako smo svjedočili u politici brojnim muškim političarima koji su se neprimjereno ponašali, imali gafove, davali izjave ili izricali stavove koji su izazivali kritike, način izvještavanja o njima ne može se uspoređivati s načinom kojim se govorilo i pisalo o predsjednici prije i tijekom izborne kampanje.

6.1. Medijski kodeks

Pravobraniteljica je izradila i promovirala i „Medijski kodeks - vodič za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu“⁵⁷. Nastao je u suradnji s novinarima/kama, urednicima/cama i glasnogovornicama sudova i policije, a Sporazum o prihvaćanju Smjernica za senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu koji je dio Medijskog kodeksa potpisalo je do sada 13 medijskih kuća.⁵⁸ O Medijskom kodeksu i Smjernicama, kao i praktičnim primjerima iz medija, razgovaralo se i na dvodnevnom interaktivnim edukacijskim radionicama za novinare/ke i urednike/ce.⁵⁹

6.2. Tromjesečna analiza medijskog načina izvještavanja o nasilju prema ženama i femicidu

Krajem 2019., Pravobraniteljica je provela tromjesečnu analizu⁶⁰ medijskog izvještavanja o nasilju prema ženama i femicidu na istih pet portala⁶¹ na kojima je (2018.) provela petogodišnju analizu kako bi utvrdila je li došlo do pozitivnog pomaka u izvještavanju medija o nasilju prema ženama sukladno Medijskom kodeksu. Zaključak analize je da je općenito došlo do značajnijih poboljšanja u odnosu na razdoblje 2012.-2016., iako između analiziranih portala postoje određene uočljive razlike koje su u velikoj mjeri vezane za stil izvještavanja tih portala i o drugim temama. Još uvijek postoje medijske nedoumice. S jedne strane se nastoji izvještavati poštivanjem mnogih preporuka iz Smjernica Medijskog kodeksa, s druge strane su još uvijek prisutne stare navike i praksa da se bombastičnim naslovima skrene pozornost čitateljstva. Nadamo se da neće doći do napuštanja novih pozitivnih trendova koje je pokazala Analiza 2019.

6.3. Dvomjesečna analiza dvije informativne i jedne mozaične emisije HRT-a

U razdoblju od 2 mjeseca,⁶² Pravobraniteljica je analizirala ukupno 122 emisije HRT-a: „Otvoreno“⁶³ (27), „Tema dana“⁶⁴ (61) i „Dobar dan, Hrvatska“⁶⁵ (34), kako bi utvrdila zastupljenost žena i muškaraca kao urednika/ca, redatelja/ica, voditelja/ica, autora/ica priloga te govornika/ca u studiju i u priložima te tema vezanih uz ravnopravnost spolova ili obrađenih iz aspekta ravnopravnosti žena i muškaraca i omjer njihove zastupljenosti u odnosu na druge teme. Rezultati su pokazali da

⁵⁷ Izrađen u sklopu EU projekta „Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama“, dostupan u digitalnoj verziji na <http://vawa.prs.hr/publikacije/>

⁵⁸ 24 sata, Glas Slavonije, Građanska inicijativa NG Buntovnici iz Nove Gradiške, Jutarnji list, HINA, Index.hr, N1 televizija, Novi list, Tportal, TV Jabuka-Otvorena televizija, Večernji list i Z1 televizija, Voxfeminae.net.

⁵⁹ Donja Stubica, 14.4.2019., <http://www.prs.hr/index.php/podrucja-aktivnosti/progress-projekt/2660-dvodnevna-radionica-za-medije-u-donjoj-stubici>; Zagreb, 31.10.2019., <https://www.zeneimediji.hr/maja-mamula-seksualno-nasilje-po-prvi-put-je-postalo-tema-u-fokusu-javnosti/>

⁶⁰ 1.9.2019.-31.11.2019.

⁶¹ 24sata.hr, index.hr, jutarnji.hr, vecernji.hr, tportal.hr.

⁶² U razdoblju od 1.9.2019. - 31.10.2019.

⁶³ Emisija informativnog programa - emitira se 4 puta tjedno (ponedjeljak - četvrtak) na HTV 1.

⁶⁴ Emisija informativnog programa - emitira se 7 puta tjedno nakon Dnevnika 2 na HTV1.

⁶⁵ Mozaična emisija - emitira se 5 puta tjedno u popodnevnom satima (od 15:00 do oko 15:50) na HTV 1.

zastupljenost tema koje se odnose na ravnopravnost žena i muškaraca u bilo kojem području ekonomskog, socijalnog, obrazovnog, političkog, građanskog i svakog drugog područja života značajno podzastupljena (svega 4%) i u njima prevladavaju teme nasilja prema ženama, uglavnom vezano za počinjene slučajeve nasilja, a vrlo malo za prevenciju, edukaciju ili rad na psiho-socijalnom tretmanu. Muškarci su u informativnim emisijama zastupljeni dva-tri puta češće od žena. HRT je dostavio očitovanje o provedbi obveza prema čl.49. Ugovora između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022. (Ugovor)⁶⁶, uvidom u koji je Pravobraniteljica ponovo preporučila HRT-u da izradi metodologiju za praćenje provedbe čl.49. navedenog Ugovora.⁶⁷

Pravobraniteljica je preporučila medijima (1) Educiranje medijskih djelatnika/ca sukladno nacionalnom zakonodavstvu i standardima europskih dokumenata vezano za suzbijanje seksizama i stereotipa iz medijskih sadržaja, (2) Uklanjanje preostalih propusta iz izvještavanja o nasilju prema ženama i femicidu sukladno Medijskom kodeksu i (3) Povećanje zastupljenosti i raznolikosti tema koje su vezane uz pitanja načela ravnopravnosti spolova, ali koja nisu ograničena isključivo na pitanje rodno utemeljenog nasilja.

6.4. Promicanje ravnopravnosti spolova kroz istupe u medijima

Pravobraniteljica je objavila **24 javnih priopćenja** kojima je reagirala na aktualna događanja, **98 puta** je gostovala u radio i TV emisijama, u studiju ili snimljenim izjavama, a izjave, intervjui, dijelovi izvješća i aktivnosti objavljene su u medijima **738 puta**.

7 POLITIČKA PARTICIPACIJA

Pravobraniteljica je pratila provedbu političkih izbora i analizirala implikacije njihovih rezultata na načelo ravnopravnosti spolova. Na izborima za članove u Europski parlament iz Republike Hrvatske nastavljen je trend relativno spolno uravnoteženog udjela izabranih članica i članova – 7 muškaraca (58%) i 5 žena (42%). U tom pogledu europarlamentarni izbori u RH predstavljaju izuzetak. U usporedbi s prethodnim izborima za članove u Europski parlament, na ovim izborima je ukupan udio žena među kandidatima bio najveći (41%), kao i udio među nositeljicama lista (21%). Premda je napravljen pozitivan pomak po pitanju poštivanja spolne kvote na kandidacijskim listama, dio predlagatelja lista ponovo nije vodio računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca (kvota nije poštivana na 24% lista). Udio izabranih žena u Europski parlament iz RH u skladu je s ukupnim udjelom izabranih žena na razini EU – žene su izabrane u udjelu od 41%, što je najveći postotak do sada. Na izborima za Predsjednika/cu Republike Hrvatske udio kandidatkinja je bio najveći do sada (27%), međutim to još uvijek predstavlja osjetnu podzastupljenost kandidatkinja. Nakon provedbe prijevremenih izbora za članove/ice predstavničkih tijela u pojedinim JLP(R)S, Pravobraniteljica je od DORH-a zatražila obavijest o provedbi prekršajnih sankcija protiv predlagatelja kandidacijskih lista koji nisu poštivali načelo ravnopravnosti spolova na listama. Međutim, kao i u slučaju lokalnih izbora

⁶⁶ Ugovor između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022. <https://www.hrt.hr/408136/organizacija/ugovor-izmeu-vlade-republike-hrvatske-i-hrt-a-za-razdoblje-od-1-sijecnja-do-31-prosinca-2022>

⁶⁷ Članak obvezuje HRT na proizvodnju, suproizvodnju i objavljivanje programa namijenjenih ostvarivanju ravnopravnosti muškaraca i žena, vođenju računa o zastupljenosti obaju spolova kao ravnopravnih sugovornika u raspravama i suzbijanje stereotipa i uklanjanje diskriminacije i seksizama.

2017., **nije zaprimila odgovor.** Premda se bilježe određeni pozitivni pomaci po pitanju političke participacije žena, one i dalje ostaju u nepovoljnom položaju, kako u Hrvatskoj, tako i u Europi. Ukupno gledajući, Hrvatska se još uvijek nalazi daleko od normativa propisanih Zakonom o ravnopravnosti spolova. Prema rezultatima istraživanja Vijeća europskih općina i regija (CEMR), žene u Europi zauzimaju 34% svih političkih upravljačkih pozicija, dok se Hrvatska nalazi ispod tog prosjeka (26%).

8 RIZICI VIŠESTRUKÉ DISKRIMINACIJE I POSEBNO OSJETLJIVE DRUŠTVENE SKUPINE

8.1. Žene u ruralnim područjima

Imajući u vidu kako su žene (u 2019.) bile nositeljice 30,43% obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG) u Hrvatskoj (što odgovara i podacima na razini EU), položaju i vidljivosti žena u ruralnim područjima trebalo bi posvetiti značajniju pažnju (na lokalnoj i nacionalnoj razini), posebice vezano uz mogućnost reguliranja njihovog profesionalnog statusa te zaštitu od svih oblika nasilja. Podaci o obrazovnoj i dobnoj strukturi žena nositeljica OPG-a u Hrvatskoj ukazuju kako je njih gotovo 60% u dobi iznad 60 godina života pri čemu svaka treća (za koju su poznati podaci o obrazovanju) ima samo (završenu ili nezavršenu) osnovnu školu, dok najveći udio muškaraca nositelja OPG-a (za koje su poznati podaci) ima završenu srednju školu (39,8%). Pravobraniteljica kontinuirano ukazuje na potrebu izrade nacionalne strategije koja bi se odnosila na položaj žena u ruralnim područjima.

8.2. Žene s invaliditetom

Relevantni podaci ukazuju kako su riziku višestruke diskriminacije izložene žene s invaliditetom koje su i dalje slabije obrazovane u odnosu na muškarce s invaliditetom pri čemu njih 7 od 10 (koje su starije od 18 godina) ima završenu ili nezavršenu samo osnovnu školu, a što je zabrinjavajuće. Lošija obrazovna struktura i nepovoljniji položaj na tržištu rada doprinose ekonomskoj ovisnosti žena s invaliditetom kao i općenito riziku obiteljskog nasilja. Unatoč navedenim negativnim trendovima, broj žena s invaliditetom koje su rodile kontinuirano raste pri čemu je taj porast tijekom 2019. (od 8,1%) ipak bio manji nego u ranijim razdobljima. Svaka peta žena s invaliditetom koja rodi u Hrvatskoj ima prebivalište na području Grada Zagreba. Stoga Pravobraniteljica ukazuje i na potrebu poboljšanja položaja *žena s invaliditetom u ruralnim područjima*, posebice imajući u vidu nedovoljnu dostupnost usluga (npr. vezano uz zdravstvenu zaštitu žena), ali i veće predrasude nego što je to slučaj u gradskim sredinama.

8.3. Žene pripadnice nacionalnih manjina

Nastavljene su aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja žena nacionalnih manjina. Pravobraniteljica posebnu pozornost pridaje problemu ranih brakova i maloljetničkih trudnoća karakterističnom za romsku nacionalnu manjinu te je u tom smislu davala odgovarajuće prijedloge, uključujući se u javna savjetovanja o novim propisima. Izradila je analizu statističkih podataka iz novo-objavljenog istraživačkog izvješća Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o Romkinjama u EU, iz koje je vidljiv položaj Romkinja u RH u odnosu na druge zemlje EU.

8.4. Žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu

Prema podacima koje je Pravobraniteljici dostavilo Ministarstvo hrvatskih branitelja, od dana stupanja na snagu Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na RH u

Domovinskom ratu, Povjerenstvo je ukupno zaprimilo 264 zahtjeva za stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu i ostvarivanje prava sukladno Zakonu. Od toga je 195 zahtjeva podneseno od strane žena i 69 zahtjeva od strane muškaraca. Do kraja 2019., Povjerenstvo za žrtve seksualnog nasilja donijelo je ukupno 259 rješenja, od toga 171 pozitivno i 79 negativnih rješenja. U 5 slučajeva postupak je obustavljen dok je u 1 predmetu zahtjev odbačen. Prema evidenciji Ministarstva do 31.12.2019., ostalo je ukupno 8 zahtjeva u postupku rješavanja.

8.5. Prostitucija

S obzirom na to da su tijekom 2019., kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, sve osobe oštećene kaznenim djelom prostitucije iz čl.157. KZ-a (njih 31, što je porast od 15% u odnosu na 2018., kada ih je bilo 27) bile osobe ženskog spola koje su u 80% slučajeva bile u dobi od 18-40 godina života, evidentno je da se radi o obliku spolne eksploatacije žena. Stoga se Pravobraniteljica kontinuirano zalaže za švedski model kriminalizacije kupaca usluga i dekriminalizaciju osoba koje se odaju prostituciji. Međutim, prema važećem hrvatskom zakonodavstvu, prekršajno se kažnjavaju osobe koje se odaju prostituciji, ali ne i kupci usluga, iako kupac usluga može odgovarati kazneno u određenim slučajevima iz čl.157.st.2. KZ-a.

8.6. Žrtve trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom

Tijekom 2019., na području RH identificirano je ukupno 27 žrtava trgovanja ljudima (76 žrtava tijekom 2018.), od kojih je 8 bilo muškog spola (30%), a 19 ženskog spola (70%). Navedeni pad (od 65%) se, prema navodima MUP-a, temelji na činjenici da je (2018.) u samo jednom opsežnom kriminalističkom istraživanju identificirano 59 žrtava (građana/ki Tajvana, NR Kine). U 2019., **najčešći oblik eksploatacije bila je spolna eksploatacija** (43%, za razliku od 2018., kada je činila udio od svega 13%), pri čemu je tom obliku eksploatacije bilo izloženo 62% svih žrtava muškog spola i 35% svih žrtava ženskog spola, a zatim slijedi eksploatacija radi činjenja protupravnih radnji (ukupno 28%, za razliku od 2018., kada je činila udio od čak 78%).

9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

Nastavljen je rad na unaprjeđenju zdravstvenih usluga za roditelje u zdravstvenim ustanovama. Problem lošeg tretmana roditelja u rodilištima prepoznat je na međunarodnoj razini te se poduzimaju aktivnosti za poboljšanje zdravstvenih usluga. Pravobraniteljica je nadležnim tijelima davala odgovarajuće preporuke i ukazivala na korake koje je potrebno poduzeti u području reproduktivnog zdravlja žena. Postupala je po pritužbama i pratila nekoliko sudskih postupaka protiv liječnika i zdravstvenih ustanova zbog lošeg postupanja prema roditeljama. Povodom identificiranog problema nedostatka ginekoloških timova u sustavu zdravstvene zaštite, objavila je javno priopćenje i nadležnim tijelima uputila odgovarajuće preporuke. Posebnu pozornost posvetila je preporučenoj suvremenoj porođničarskoj praksi da se roditeljama omogući izbor pratnje pri porodu, što nažalost nije praksa u svim rodilištima. Nastavila je pratiti razinu ostvarivanja prava na legalno inducirani prekid trudnoće. I dalje je prisutan problem visokih i neujednačenih cijena te zdravstvene usluge u javnim zdravstvenim ustanovama, te visok postotak zdravstvenih djelatnika koji su u prizivu savjesti, zbog čega sve ovlaštene ustanove nisu u mogućnosti pružati tu uslugu. Novi zakon kojim se regulira to područje još nije izrađen. Kao i proteklih godina, postupala je po pritužbama na „anti-abortus kampanje“ u javnim zdravstvenim ustanovama, te prvi puta po pritužbi na takvu kampanju u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Slijedom usvajanja Rezolucije Europskog parlamenta, kojom su države članice EU pozvane da ukinu porez na ženske higijenske potrepštine, nadležnim tijelima je uputila preporuku da implementiraju

odredbe Rezolucije u nacionalno zakonodavstvo. Porezna uprava je povratno izvijestila da će se snižavanje stope PDV-a razmotriti, pritom napomenuvši da potpuno oslobođenje od plaćanja PDV-a nije moguće.

10 ŽENE I SPORT

Pravobraniteljica je sudjelovala u nizu događanja posvećenih položaju žena u sportu, od čega se dio odnosio na problem zlostavljanja i seksualnog uznemiravanja. Provela je istraživanje o ravnopravnosti spolova u rukometu mladih, koje uključuje ispitivanje pojavnosti svih oblika nasilja s kojima se susreću sportašice i sportaši. Izrada istraživačkog izvješća je u tijeku. Donesen je *Nacionalni program športa 2019.-2026.*, a prijedlozi Pravobraniteljice vezano uz prevenciju svih oblika nasilja, koje je iznijela u okviru javnog savjetovanja, prihvaćeni su i uvršteni u program. Na nacionalnoj i na međunarodnoj razini doneseni su brojni dokumenti posvećeni ravnopravnosti spolova u sportu: Agencija za elektroničke medije izradila je Preporuke za bolje praćenje ženskog sporta u elektroničkim medijima, a nova stručna izvješća i strateške dokumente objavili su Europski parlament, Europski olimpijski odbor, Vijeće Europe i drugi. Pravobraniteljica je nastavila rad na slučajevima različitog nagrađivanja žena i muškaraca u sportu. *Popis značajnih događaja*, na čije diskriminatorne odredbe ukazuje proteklih nekoliko godina, još nije izmijenjen, ali bi, prema najavama Agencije za elektroničke medije, uskoro trebao biti revidiran.

11 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I TRAŽITELJI/CE MEĐUNARODNE ZAŠTITE

Pravobraniteljica je nastavila pratiti ukupnu politiku odobravanja međunarodnih zaštita, a posebno u kojoj se situaciji nalaze žene izbjeglice i tražiteljice međunarodne zaštite na području Republike Hrvatske. U 2019., povećan je udio žena (34,4%) među osobama koje su zatražile međunarodnu zaštitu, ali je ženama opet odobreno razmjerno znatno više azila (42,6%) u odnosu na osobe muškog spola. Statistički podaci MUP-a pokazuju sve veći porast neregularnih (nezakonitih) migracija. Pri tendenciji jačanja nadzora državnih granica i učinkovitog suzbijanja neregularnih migracija, a što je i obveza RH kao članice EU, potrebno je voditi brigu o nesmetanom i sigurnom pristupu sustava azila, posebno najranjivijim skupinama žena. Pravobraniteljica je mišljenja da je potrebno migraciju promatrati iz rodne perspektive i pravo je pitanje kako na najbolji način ugraditi rod u razumijevanje migracije. Činjenica je da žene sve više migriraju samostalno, a ne samo kao članice obitelji, što može biti i dodatni rizik. Premda je pravna integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u RH relativno dobro posložena, u praksi se još uvijek izgrađuje sustav integracije u koji je potrebno sustavno upoznavati sve dionike u lokalnim zajednicama.

12 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-A 1325 (2000) – O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI

Vlada Republike Hrvatske je (22.8.2019.) donijela drugi po redu Nacionalni akcijski plan provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija, za razdoblje od 2019. do 2023. godine (NAP). Pravobraniteljica je nastavila svoju višegodišnju praksu praćenja i analiziranja provedbe mjera iz NAP-a. Sve mjere se relativno uspješno provode, a veliki naponi se ulažu u povećanje broja žena u oružanim snagama, policiji, službama

sigurnosti, kao i mirovnim misijama. S tim u vezi, ostvareni su određeni rezultati, ali i nadalje prisutne određene oscilacije, posebno u udjelu žena i njihovom sudjelovanju u međunarodnim misijama i operacijama potpore miru. Osim što im je iznimno teško uspjeti u poslovima u kojima su tradicionalno dominantni muškarci, ženama je teško usklađivati posao s obiteljskim obvezama. S tim u vezi, nedostaju pokazatelji o programima i politikama koje daju podršku usklađivanju poslovnog i privatnog života, odnosno programi i mjere za podršku onim ženama koje su zaposlenice oružanih snaga, kao i roditeljima koji su, oboje, zaposlenici oružanih snaga. Pravobraniteljica također smatra da je potrebno, a uvažavajući dramatične promjene u svijetu, utvrditi nove prioritete, to jest jačanje napora na povećanju sudjelovanja žena u sprječavanju i rješavanju kriznih situacija koje proizlaze iz oružanih sukoba.

13 DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU PRISTUPA I NABAVE ROBA, ODNOSNO PRUŽANJA USLUGA

Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja zaprimala pritužbe na diskriminaciju u području pristupa i nabave roba, odnosno pružanja usluga, koje su se pretežito odnosile na različite cijene ili različito vremensko trajanje sportskih usluga za muškarce i žene, pri čemu su pružatelji usluga takvu praksu uglavnom nastojali opravdati obrazloženjem da time nastoje izaći u susret ženama ili poticajno djelovati na intenzivnije korištenje usluga, pokušavajući razloge podvesti pod legitimne ciljeve. Međutim, pružatelji usluga su pritom propuštali procijeniti razmjernost primijenjenih mjera, odnosno utvrditi da su upotrijebljena sredstva primjerena i nužna cilju koji se želi postići. Slijedom uočenih propusta, Pravobraniteljica je dala preporuke: (1) Provoditi kampanje u cilju osvještavanja javnosti o problemu diskriminacije u području dobivanja i nabave roba, odnosno pružanja i pristupa uslugama; (2) Pružati sadržajno iste usluge muškarcima i ženama po istim cijenama i u jednakom vremenskom trajanju, a eventualne razlike opravdati legitimnim ciljem uz prethodnu procjenu primjerenosti i nužnosti upotrijebljenih sredstava u odnosu na cilj koji se želi postići.

14 NACIONALNI MEHANIZMI ZA PROVEDBU ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

I tijekom ovog izvještajnog razdoblja postoji *neujednačenost u radu i aktivnostima pojedinih povjerenstava*, a što je djelomično posljedica i neujednačenih novčanih sredstava koja su povjerenstva dobila za svoj rad (iznosi u rasponu od 492,00 kn do 250.000,00 kn). Iako je većina povjerenstava uspostavila i određenu suradnju sa županijskim timovima za sprječavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, navedenu suradnju bi svakako trebalo dalje razvijati i unaprjeđivati. Većina povjerenstava je tijekom izvještajnog razdoblja provodila određene aktivnosti (posebice vezano uz obilježavanje značajnijih datuma i obljetnica iz područja ljudskih prava), a primjere dobre prakse i proaktivnog pristupa svakako predstavljaju povjerenstva za ravnopravnost spolova u Koprivničko-križevačkoj, Virovitičko-podravskoj, Krapinsko-zagorskoj i Primorsko-goranskoj županiji. Jedino Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Ličko-senjske županije nije tijekom izvještajnog razdoblja bilo aktivno s obzirom na to da je došlo do raspuštanja Skupštine krajem 2018., a novo Povjerenstvo je imenovano tek 28.11.2019. Za razliku od ranijih izvještajnih razdoblja, u 2019. su djelovala i povjerenstva za ravnopravnost spolova Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije. Budući da se zadnja Nacionalna politika za ravnopravnost spolova odnosila na razdoblje 2011.- 2015., Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH planira nastavak rada na izradi i usvajanju nove nacionalne politike.

S obzirom da je izrada i usvajanje nacionalne politike preduvjet za višegodišnji financijski okvir EU, preporuka je da novi nacionalni plan za ravnopravnost spolova obuhvaća razdoblje od 2021. do 2027.

15 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja analizirala niz zakona i propisa, odnosno izmjene i dopune već postojećih zakona, kako bi utvrdila jesu li odredbe istih sukladne Zakonu o ravnopravnosti spolova. Temeljem analiza uputila je svoje primjedbe, prijedloge i komentare nadležnim tijelima, odnosno zakonodavcu kako bi se zakoni uskladili s jamstvima i načelima ravnopravnosti spolova iz Ustava RH i ZRS-a. Kao posebno važne ističemo: Kazneni zakon, Zakon o policiji, Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Zakon o roditeljnim i roditeljskim potporama, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o promicanju transparentnosti u politici plaća, Zakon o državljanima država članica europskog gospodarskog prostora i članovima njihovih obitelji, Zakon o obvezama i pravima državnih dužnosnika, Protokol o postupanju u slučaju obiteljskog nasilja. Od ostalih inicijativa vezanih uz zakone i propise, Pravobraniteljica je bila članica ili je aktivno sudjelovala u različitim radnim skupinama i tijelima kao stručno tijelo za savjetovanje o pitanjima vezanim uz ravnopravnost spolova, borbu protiv diskriminacije, zaštitu od nasilja u obitelji i slično. Izvršila je također brojne komparativne analize različitih zakona iz područja svoje nadležnosti, pravilnika, protokola i dr., te samoinicijativno i/ili na traženje predlagatelja/ica, ocijenila usklađenost brojnih drugih zakonskih prijedloga i propisa s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova.

U sklopu savjetovanja sa zainteresiranom javnošću, Pravobraniteljica je Ministarstvu pravosuđa uputila mišljenje o *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona*. Pravobraniteljica je predložila da se razmotri proširenje definicije bliskih osoba iz čl.87. Kaznenog zakona u smislu da se njome obuhvate i osobe u sadašnjoj ili bivšoj intimnoj vezi bez obzira na zajedničku djecu i kućanstvo, a što je nužno u cilju dosljedne implementacije definicije nasilja u obitelji iz čl.3. Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Navedeni prijedlog Ministarstvo pravosuđa nije prihvatilo. Imajući u vidu i novopredloženo rješenje u *Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji* prema kojem se prekršajem smatra primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda, Pravobraniteljica je izrazila mišljenje da predviđene izmjene u opisu kaznenog djela nasilja u obitelji iz čl.179.a i dalje ne nude jasne kriterije policiji, državnom odvjetništvu i sudovima za distinkciju prekršaja i kaznenog djela u kontekstu nasilja u obitelji. Opisane primjedbe Ministarstvo pravosuđa je primilo na znanje.

IV. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE PRAVOBRANITELJICE

Izvješće o radu Pravobraniteljice za 2019. čini presjek godišnjeg rada institucije i slučajeva, ukazuje na pojedine trendove vezano za diskriminaciju i to na temelju: spola, bračnog i obiteljskog statusa, majčinstva, spolne orijentacije i rodnog identiteta te u područjima: rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti, obitelji (uključujući obiteljsko nasilje), obrazovanja, političke participacije, medija, sporta, pristupa robi i uslugama.

U okviru svojih nadležnosti, a temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova (ZRS), tijekom izvještajne godine radilo se na ukupno **1.719** predmeta. Specifičnost ovog izvještajnog razdoblja je provedba 2 EU-projekta, jedan se odnosio na učinkovitiju zaštitu i promjenu sustava za borbu protiv nasilja prema ženama, a drugi na podizanje svijesti o problemu rodnog jaza u plaćama i mirovinama s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene.

Po osnovi diskriminacije, pritužbe se i dalje u pretežnom broju odnose na spolnu diskriminaciju (85,8%) i u najvećem broju se radi o kršenjima prava žena (73,4%). Po područjima diskriminacije, najčešće pritužbe se odnose na područje socijalne sigurnosti i skrbi te mirovinskog i zdravstvenog osiguranja kao i ostvarivanje radnih prava, što čini značajni udio od 46,1% (2018., 43,9%) te ukazuje na istovjetan trend ranijih godina.

Pravobraniteljica je uputila državnim tijelima, tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, drugim tijelima s javnim ovlastima, medijima, te drugim pravnim i fizičkim osobama ukupno 293 pisane preporuke, 160 upozorenja i 131 prijedlog; sumnju na počinjenje kaznenog djela prijavila je nadležnom državnom odvjetništvu u 5 slučajeva, a na prekršajno djelo u 1 slučaju. Zadržao se trend uvažavanja njezinih odluka *u potpunosti*, u visokih 89,3% slučajeva.

Statistika ukazuje da smo niz godina suočeni s najvećim brojem pritužbi žena na diskriminatorno postupanje u svim segmentima društva, što čini konstantu od oko 2/3 svih pritužbi. Zbog navedenog, rukovodimo se najčešće rješavanjem problema i prepreka s kojima su suočene žene danas u društvu i zapravo predstavljaju društvenu skupinu koja je suočena s diskriminacijom temeljem spola, majčinstva i obiteljskog statusa u društvenoj, javnoj i privatnoj sferi.

Najviše pritužbi zaprimamo u **području rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti** – što čini udio od 46,1%. Prituživale su se najčešće žene jer čine: većinu nezaposlenih 55% (i dalje u manjoj mjeri se zapošljavaju u odnosu na muškarce svih dobnih skupina i svih razina obrazovanja), većinu u potplaćenim sektorima, većinu kao žrtve spolnog uznemiravanja na radnom mjestu, podzastupljenih na visokim pozicijama poslovnog odlučivanja te onih koje nailaze na „stakleni strop“ (14,4% u uprava i 21,4% u nadzornim odborima d.d., HANFA), nemaju jednake mogućnosti za napredovanje (i dalje ne postoje odgovarajuće mjere koje bi na učinkovit način poticale participaciju žena na pozicijama ekonomskog odlučivanja) te imaju niže plaće i mirovine – jaz u plaćama oko 12,7% i mirovinama 21,5%. Prema pritužbama građanki, životna dob i majčinstvo i nadalje ostaju glavni izazovi rodne diskriminacije žena na tržištu rada. Dio aktivnosti Pravobraniteljice odnosio se i na slučajeve majki/zaposlenica tvrtki nad kojima je zaključen stečajni postupak za vrijeme dok su one koristile prava iz sustava roditeljskih potpora te je u svojim preporukama predložila izmjene Stečajnog zakona, što je djelomično uvaženo od strane Ministarstva pravosuđa.

Nadalje, svi statistički pokazatelji o muškim korisnicima **roditeljskih dopusta i naknada** upućuju na blagi i neznatni porast broja muških korisnika u odnosu na žene, što je još uvijek nedovoljno jer statistički pokazatelji i dalje potvrđuju da u Republici Hrvatskoj muškarci/očevi najmanje koriste roditeljske potpore na razini EU. Stoga je Pravobraniteljica nastavila kontinuirano ukazivati na činjenicu da očevi ne koriste u dovoljnoj mjeri pravo na roditeljski dopust, odnosno da prenose znatan dio svojeg prava na majke, kao i da je ravnoteža između poslovnog i privatnog života i dalje veliki problem za mnoge roditelje koji imaju obvezu skrbi prema djeci, što ima negativan učinak na zaposlenost žena, u nekim slučajevima njihovo potpuno isključivanje s tržišta rada, zbog čega je nužno razvijati dostupnost i kapacitiranost socijalnih usluga.

Posljednjih godina, u Hrvatskoj je snažno izražena politička volja da se **demografskoj politici** pristupi sustavno i svestrano. Pravobraniteljica podržava sve navedene demografske mjere resornog Ministarstva, posebno mjere koje se odnose na povećanje visine novčanih potpora za vrijeme korištenja prava na roditeljski dopust, pa sve do potpunog delimitiranja naknada, za što se kontinuirano zalaže Pravobraniteljica. Pravobraniteljica također podržava mjere usmjerene na

popravljanje demografske slike u ruralnim krajevima te zaustavljanje odlaska mladih obitelji, kao i da u tom smislu valja poboljšati kvalitetu života u tim krajevima, a dječji vrtići su jedan od preduvjeta.

S tim u vezi, **Pravobraniteljica je nastavila upozoravati na:** (1) nisku stopu radne aktivnosti žena u Hrvatskoj; (2) izuzetno visok rizik ekonomske ovisnosti žena o drugim članovima obitelji, tj. izloženosti ekonomskom siromaštvu; (3) na prisutnu neravnotežu između poslovnog i privatnog života, što u konačnici više pogađa žene i negativno djeluje na zaposlenost žena (4) neravnomjernu raspodjelu rodni uloga u društvu prema kojoj se od žena očekuje da preuzmu brigu za obitelj pa i onda kada je to na štetu profesionalne karijere; (5) potrebu uvođenja snažnijih mjera kojima bi se potaklo uključivanje žena na tržište rada; (6) problematiku ugovora o radu na određeno vrijeme koje više pogađa žene; (7) nerazmjer među udjelima muškaraca i žena zaposlenih temeljem ugovora s nepunim radnim vremenom; (8) pitanje jaza u plaćama između žena i muškaraca; (9) neodrživo nisku razinu korištenja rodiljnih i roditeljskih dopusta od strane očeva; (10) nužno poboljšanje strukture javnih servisa i usluga za roditelje koji su u radnom odnosu.

Kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima, a prema procjeni Pravobraniteljice na temelju iskustva rada na pritužbama građana/ki, briga o egzistenciji, odnosno gubitku posla u slučaju prijave, strah od društvene i poslovne stigme, nepovjerenje u rad institucija, dugotrajnost sudskog postupka (postupak se ne pokreće po službenoj dužnosti, već po prijedlogu žrtve) te nelagoda žrtve da svjedoči o načinu i prigodama spolnog uznemiravanja, predstavljaju razloge **neprijavljivanja uznemiravanja i spolnog uznemiravanja**, odnosno odustanka od postupanja nakon podnošenja prijave. Zabilježeni trend u 2019., jest da su uz rast broja pritužbi, istovremeno rasle i brojke anonimnih ili posredničkih pritužbi.

U području obiteljskih odnosa i **roditeljske skrbi** najčešće očevi iskazuju nezadovoljstvo odlukom o roditeljskoj skrbi nadležnih tijela – centara za socijalnu skrb i sudova te pasivnosti i nepoduzimanju adekvatnih i žurnih mjera nadležnih centara, dok majke ukazuju na nesenzibiliziranost stručnih osoba vezano uz nasilje u obitelji kojem su bile prethodno izložene u obiteljskoj/partnerskoj zajednici.

Vezano za slučajeve **obiteljskog nasilja**, žene su i dalje, u velikoj većini, žrtve nasilja u obitelji. Izvještajno razdoblje su ponovno obilježile zakonodavne izmjene. Da bi se doista postigla dubinska promjena te preokrenuli negativni trendovi, svi bi dionici, a posebice tijela koja se bave prevencijom nasilja i resocijalizacijom počinitelja, zatim državno odvjetništvo, pravosuđe, ali i mediji, političari/političarke i obrazovni sustav, trebali svoja postupanja i djelovanja prilagoditi najboljim međunarodnim praksama suzbijanja nasilja prema ženama i nasilja u obitelji. To prvenstveno znači osiguranje učinkovitih preventivnih mehanizama, nultu toleranciju na nasilje, posebice kroz penalnu politiku i pravosuđe, osiguranje kontinuirane i sustavne izobrazbe stručnih osoba, kao i uvođenje redovitih treninga i edukacija te dugotrajna i obvezatna resocijalizacija počinitelja.

Uz obiteljsko nasilje, **žrtve partnerskog nasilja** još uvijek nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu, stoga treba žurno potražiti bolja zakonodavna rješenja.

Vezano za **prava spolnih i rodni manjina**, mali broj pritužbi na diskriminaciju na radu po osnovi spolne orijentacije odnosio se pretežito na situacije u kojima su zaposlenici/e bili/e izloženi/e uznemiravanju zbog svoje istospolne orijentacije te im nije pružena odgovarajuća zaštita od strane poslodavca, osobito u vidu odgovarajuće provedenog postupka za zaštitu dostojanstva. Pravobraniteljica je u odnosu na prethodne godine od nadležnih tijela zaprimila bolju strukturu podataka o zločinima iz mržnje, a posebno je značajno da će se novim Protokolom o postupanju u

slučaju zločina iz mržnje, uz kaznena djela, obuhvatiti i prekršaji vezani uz motiv mržnje, što Pravobraniteljica podržava.

Pravobraniteljica je u tijeku izvještajne godine nastavila zaprimati pritužbe transrodnih osoba koje su se odnosile na diskriminaciju temeljem **rodnog identiteta** u području zdravstvenih prava, odnosno pružanja i dostupnosti zdravstvenih usluga, u području rada i zapošljavanja, zatvorskog sustava, kulture i dr.

U javnom djelovanju Pravobraniteljice, kao i postupanju po pritužbama građana/ki, posebna pažnja se vodila u rješavanju problema posebno osjetljivih društvenih skupina koje ulaze u **rizike višestruke diskriminacije** – žene u ruralnim područjima, žene s invaliditetom, pripadnice nacionalnih manjina, žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu, oštećenice kaznenim djelom prostitucije i žrtve trgovanja ljudima.

Pravobraniteljica je nastavila rad na pritužbama na **odgojno-obrazovne materijale** u kojima se javljaju primjeri rodnih stereotipa.

Pritužbe na medijske sadržaje ukazuju na to da građani i građanke sve više kritički promišljaju o načinu prikazivanja žena i muškaraca u javnom prostoru te da su sve kritičniji prema objektivizaciji ženskog tijela u reklamama, seksizmu u izjavama javnih osoba te načinu na koji se prikazuju žene u politici. S druge strane, možemo zaključiti da je općenito došlo do značajnijih poboljšanja u **medijskom izvještavanju** o nasilju prema ženama i femicidu u odnosu na isto u razdoblju 2012.-2016., a sukladno Smjernicama Medijskog kodeksa.

Pravobraniteljica podsjeća da su žene znatno podzastupljene na svim razinama **političke participacije**, stoga promicanje načela ravnopravnosti spolova i dalje ostaje izazov za sudjelovanje žena u tijelima političke moći. Kao pozitivan pokazatelj u smislu načela ravnopravnosti spolova treba istaknuti da je na Europarlamentarnim izborima nastavljen trend relativno spolno uravnoteženog udjela izabranih članica i članova. Tako će Republiku Hrvatsku u Europskom parlamentu i nadalje predstavljati oba spola u udjelu koji nije manji od 40%.

Vezano za **reproduktivna prava**, ove godine se u fokusu javnosti i struke pojavio problem nedostatka ginekoloških timova i preopterećenosti postojećeg sustava zdravstvene zaštite te visok postotak zdravstvenih djelatnika/ca koji su u prizivu savjesti, zbog čega sve ovlaštene zdravstvene ustanove nisu u mogućnosti pružati tu zdravstvenu uslugu. Novi zakon, kojim se regulira pravo žene na slobodno odlučivanje o rađanju djece i prekidu trudnoće, još uvijek nije donesen.

Godinu su obilježile aktivnosti usmjerene na suzbijanje rodno utemeljenog nasilja u **sportu**, s naglaskom na seksualno nasilje. To je tema kojoj se do sada nije pridavala odgovarajuća pažnja, pa ju je stoga važno dovesti u fokus javnosti i struke. Indikacije o pojavnostima različitih oblika nasilja postoje, međutim informacije o incidentnim situacijama u pravilu se zadržavaju na mikro-razini u okvirima sportskih klubova, uz rijetko procesuiranje kažnjivih oblika ponašanja. Na taj problem potrebno je dosljedno ukazivati, poticati sportašice i sportaše da reagiraju na nasilje, ako su mu izloženi, te da se oslobode straha od ugroze sportske karijere ako prijave počinitelja.

Temeljem postupanja po pritužbama građana/ki, kao i provedenih istraživanja i analiza, u cjelovitom Izvješću o radu za 2019., dajemo ukupno **99 opisa slučajeva i 144 preporuke** razvrstane po područjima rada na koja se odnose, uvjereni da će ih Vlada RH i Hrvatski sabor razmotriti i primijeniti u tekućoj godini, a sve u zajedničkom cilju poboljšanja ostvarenja ustavnog načela ravnopravnosti muškaraca i žena.

V. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Financijski plan 2019. - iznosio je 6.802.505,0 KN⁶⁸, a izvršenje do 31. prosinca 2019. – iznosi 5.168.004,8 KN ili 75,9%. Njegova je specifičnost što je Pravobraniteljica uz redovne aktivnosti provodila aktivnosti i izvršavala financijske obveze za 2 EU-projekta, kojih je nositeljica.

U Zagrebu, 31. ožujka 2020.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Višnja Ljubičić, dipl.iur.

⁶⁸ Izmjene i dopune Državnog proračuna RH za 2019. godinu i projekcija za 2020. i 2021. (Narodne novine, br. 111/19).